

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KNIHA V MULTIMEDÁLNÍM SVĚTĚ

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Michal Bauer, Ph.D.

Autor práce: Lenka Sládková

Studijní obor: Historie - Bohemistika

Ročník: 3.

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 5. května 2012

.....
Lenka Sládková

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. PaedDr. Michalu Bauerovi, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce, za to, že mě vždy trpělivě vyslechl a pomohl mi najít optimální řešení mých potíží. Moje poděkování také patří mé rodině, která mě podporovala v průběhu celého studia. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat členům učitelského sboru Gymnázia Písek, kteří mi umožnili vstoupit do jejich vyučovacích hodin a provést dotazníkové šetření, především Mgr. Vladaně Vláškové, která mi byla velmi nápomocná při realizaci průzkumu na Gymnáziu Písek. Děkuji také studentům, kteří vyplnili můj dotazník. Ráda bych poděkovala i mým kolegyním z oboru, jež mi nikdy neváhali poradit.

Anotace

Bakalářská práce se věnuje různým typům medií (film, zvuková kniha, elektronická kniha) jako alternativní možnosti tištěné knihy. Výzkum se zaměří na přístup středoškolských studentů v okrese Písek k těmto typům medií. Práce se inspiruje z dosavadního výzkumu čtenářů prováděného Jiřím Trávníčkem. Zkoumání bylo prováděno na základě dotazníkové metody.

Annotation

This thesis deals with various kinds of the media (movie, audiobooks, ebooks) as alternative option of printed book. The research focuses on highschool students attitude to these kinds of the media. The thesis is inspired by Jiří Trávníček's reader's research. The research was realized on basis of questionnaire method.

Obsah

Úvod.....	7
Dosavadní výzkum čtenářů.....	8
Multimediální svět.....	14
Audioknihy.....	16
Elektronické knihy.....	20
Film a literatura.....	27
Metodologie.....	30
Multimediální čtenáři v datech.....	36
Závěr.....	50
Seznam použité literatury.....	53
Seznam příloh.....	57

Úvod

Cílem mé bakalářské práce je zjistit postoje mladé generace k novým technologiím a médiím, které jsou alternativními možnostmi běžné tištěné knihy. Jako zástupce mladé generace jsem si vybrala studenty, protože instituce školy je vybízí k tomu, aby měli na knihu silnou vazbu. Má volba padla na středoškolské studenty, u kterých předpokládám lepší orientaci v knižním světě v rámci moderní digitální doby než u žáků základní školy. Další oblastí zájmu je zjistit, jestli alternativní přístupy ke knize (audiokniha, elektronická kniha, film) běžné tištěné knize konkurují a jaký je jejich budoucí potenciál.

Téma práce bylo zvoleno díky aktuální problematice čtenářství v dnešním multimediálním světě, ve kterém tištěnou knihu může nahradit hned několik jiných médií. Existují názory o tom, jak elektronická forma knihy zvítězí nad tou tištěnou. I toto bych chtěla pomocí svého výzkumu, který jsem prováděla jako regionální sondu u studentů Gymnázia Písek, potvrdit nebo vyvrátit. Na základě dotazníkového šetření bych chtěla vysledovat určité trendy mezi středoškolskými čtenáři.

Teoretická část se zabývá nejen dosavadním výzkumem, který byl prováděn na poli čtenářské kultury, ale především se zaměřuje na zmapování alternativních možností knihy (audiokniha, kniha, film). U jednotlivých médií se věnuji jejich historii, distribuci a srovnávám výhody a nevýhody těchto alternativních možností v poměru k tištěné knize.

Praktická část se věnuje analýze dat, která byla získána během dotazníkového šetření mezi studenty Gymnázia Písek. Zabývá se postojem respondentů k jednotlivým médiím, která mohou nahrazovat tištěnou knihu. Rozbor odpovědí by měl vést ke zjištění znalosti, využívání a zájmu studentů o alternativní varianty tištěné knihy. V rámci analýzy jsou sestaveny i žebříčky autorů a knižních titulů, se kterými měli respondenti osobní zkušenosti ve formě zvukové (u audioknih), elektronické (u digitálních knih), audiovizuální (u filmů).

Závěry vyvozené v této bakalářské práci by měly osvětlit aktuální postoj mladé generace prezentované středoškolskými studenty k novým médiím. Tento výzkum by měl celkově zmapovat „netištěné“ formy knihy, protože aktuální průzkumy a studie se většinou věnují pouze jednotlivým alternativám tištěné knihy.

Dosavadní výzkum čtenářů

Průzkumy čtenářů v naší zemi můžeme sledovat po celé 20. století. Do výzkumů se promítalo politické klima, a tak v období meziválečném a v 60. letech se přistupovalo k problematice spíše analyticky, na rozdíl od 50. a 70. let, kdy převažovaly formativní průzkumy. Šetření se prováděla většinou u školní mládeže a dále v knihovnickém prostředí. K tomuto období patří dvě hlavní publikace: Jedlička, Jaromír – Kurka, Ladislav: Výzkum vztahu knihy a čtenáře v ČSSR (1966), v této knize je zachyceno období od konce 19. století do roku 1965, a anonymní kniha Výzkumy knihovnictví a četby v ČSR (1960–1980), vydaná v roce 1985. Výzkumu čtenářů se v 80. letech věnoval Aleš Haman. V 90. letech se na průzkum čtenářství zaměřil Jan Halada, který své výsledky publikoval v časopise Čtenář. V roce 2002 vyšla kniha Takoví jsme my – čeští čtenáři od Otakara Chloupků. Autor se věnoval výroky 742 pražských respondentů, kteří se vyjadřovali ke knihám a kultuře.¹

Aleš Haman

První, kdo se v českém prostředí zabýval novodobým výzkumem čtenářů, byl prof. PhDr. Aleš Haman, DrSc.² Zajímal se o rysy dobového čtenářství a o to, co se čte a naopak nečte. Jeho práce vychází z terénního výzkumu českých knihoven a české čtenářské populace v letech 1982–1988. Aleš Haman se zaměřil na průměrného čtenáře a jeho čtenářský standard. Průzkum nezachycuje neoficiální, samizdatovou a exilovou literaturu.³ Do dotazníkového šetření se zapojilo zhruba tisíc dospělých respondentů, kteří odpovídali na šedesát otázek ve strukturovaném dotazníku. Průzkum byl zaměřen na čtenářské zájmy a místa četby (především beletrie) ve volném čase a na kulturu četby

¹ TRÁVNÍČEK, Jiří: Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007), Host, Brno 2008, s. 12–13.

² Portál české literatury: Autoři. Aleš Haman, [online], [2006-12-01], [cit. 2012-04-18]. Dostupný z [www: http://www.czechlit.cz/autori/haman-ales/author.profil/](http://www.czechlit.cz/autori/haman-ales/author.profil/): Aleš Haman (nar. 1932) je literární historik, teoretik a editor. Od roku 1957 pracoval jako odborný pracovník v Ústavu pro českou literaturu ČSAV, který v roce 1972 musel z politických důvodů opustit. Téhož roku nastoupil jako bibliograf do Státní (později Národní) knihovny ČSR. Od roku 1982 pracoval v oddělení výzkumu a metodiky knihovnictví, kde započal jeho zájem o čtenářství. Začal se věnovat výzkumu čtenářských preferencí. V roce 1990 se vrací na Ústav pro českou literaturu a současně přednáší na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity. O dva roky později vyučuje na katedře bohemistiky na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity. Ve stejném roce získává titul docenta za habilitační práci Literatura z pohledu čtenářů. Na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity je spoluzakladatelem Ústavu estetiky, jehož byl tři roky ředitelem (2006–2009).

³ HAMAN, Aleš: Literatura z pohledu čtenářů, Československý spisovatel, Praha 1991, s. 49.

(kvalitativní stránka četby – způsob, jak se čte, jak si čtenář osvojuje smysl uměleckého sdělení).⁴

Na základě výzkumu vznikla kniha *Literatura z pohledů čtenářů*. Aleš Haman publikaci rozdělil na pět oddílů. První část, nazvaná *Zvláštnosti uměleckého sdělování*, se věnuje problematice četby z teoretického hlediska. V tomto oddíle Aleš Haman rozebírá estetickou hodnotu, uměleckou stylistiku a sleduje umělecké sdělení z různých úhlů (jeho specifičnost, jak si čtenář osvojuje umělecké sdělení). Druhá část, s názvem *Reálný čtenář minulého století*, se už zaměřuje prakticky na čtenáře, na jeho zájmy a potřeby. Kapitoly v tomto oddíle jsou rozbořem dat získaných z dotazníků. Třetí část – *Živá a „mrtvá“ literatura*, se věnuje autorům a titulům, které se půjčují, nebo naopak nepůjčují. S tímto oddílem úzce souvisí i navazující čtvrtá část, která je pojmenována *Bestsellery a evergreeny*. V tomto úseku se Aleš Haman zaměřuje na podmínky a důvody, které vedou ke vzniku bestsellerů. V poslední části označené jako *Čtenářský model literatury* je rozebírána čtenářská zkušenost, protože „*čtenář nepřistupuje k četbě jako nepopsaný list, do něhož se každé přečtené dílo vpisuje vždy znova.*“⁵ V závěru knihy jsou řešeny vyhlídky čtenářství. Aleš Haman si klade otázku, jaká bude budoucnost čtenářství v audiovizuální době. Neobává se však zániku knihy, protože ví, a jeho výzkum mu to jen potvrdil, že u nás je vztah ke knize stále ještě živý. Aleš Haman vkládá do uměleckého literárního sdělení své naděje, protože jazykové symboly jsou podle něj nezastupitelné. „*Jazykový symbol svou relativní volností vztahu mezi označujícím (grafickou či zvukovou podobou slova) a označovaným, tj. pomyslným významem, představuje nejpružnější sdělovací médium, jaké si umělec může představit.*“⁶

Nejnovější výzkum

Od roku 2007 se výzkumem čtenářů a čtení v České republice zabývá Ústav pro českou literaturu AV ČR. Tento vědecký projekt vede prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.⁷ ve spolupráci s PhDr. Vitem Richterem, ředitelem Národní knihovny ČR. Projekt

⁴ Tamtéž: s. 51–52.

⁵ Tamtéž: s. 155.

⁶ Tamtéž: s. 166.

⁷ SVOZIL, Bohumil – SLÁDEK, Ondřej: Jiří Trávníček, [online], [2009-03-11], [cit. 2012-04-17]. Dostupný z www:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=582&hl=ji%C5%99%C3%AD+tr%C3%A1vn%C3%AD%C4%8Dek+>: Jiří Trávníček (nar. 1960) je literární vědec a literární kritik. Pro Ústav české literatury Akademie věd České republiky pracuje od roku 2003, v oddělení pro Výzkum literární

finančně podporuje Ministerstvo kultury ČR. Z výzkumu vzešly již dvě knihy a třetí se připravuje. Prvním publikovaným svazkem se stala kniha Jiří Trávniček: Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize, která vyšla v roce 2008. V roce 2011 ji následovala publikace Jiří Trávniček: Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení. V nynější době se připravuje kniha, která by se měla zabývat tématem knižního trhu.⁸

Jiří Trávniček: Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007)

Tato kniha prezentuje výzkum čtenářské kultury⁹ prováděný v roce 2007, který se dále tematicky zaměřil na knihovny. Kniha je rozdělena do čtyř stěžejních částí (Rámce, Kniha, Čas, Hodnoty). V první části knihy se seznámíme s hlavními rámci celé publikace. Tato kapitola se věnuje čtení z teoretického hlediska, pohlíží na čtenářskou kulturu a snaží se vymezit její základní socio-kulturní vzorce.¹⁰ V rámci teorie má své místo i metodika šetření a definování často užívaných termínů. Dále následuje generační rozvrstvení českých čtenářů: starší generace (65 let a starší), střední generace (40–60 let) a mladší generace (15–35 let). Toto roztrídění vede k závěru, že generační rozdíly jsou patrné a v přístupu ke čtení důležité, protože „každá generace byla konfrontována s velmi rozdílným postavením knihy a čtení.“¹¹ V posledním úseku kapitoly o rámcích je věnován prostor problematice vzdělání, které možná nejsilněji ovlivňuje přístup k četbě.

Druhá část publikace – Kniha, je odrazem prováděného dotazníkového šetření. V této části se setkáme s podkapitolami, které si zachovávají vždy stejnou strukturu. Začínají východisky a předpoklady, poté jsou rozebírána a prezentována získaná data, v závěru je dán prostor výkladu a interpretaci. Podkapitoly se zabývají základními údaji,

kultury od roku 2007. Zároveň vyučuje na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a externě přednáší na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity.

⁸ Ústav pro českou literaturu AV ČR: Čtenáři a čtení v České republice, [online], [cit. 2012-04-17].

Dostupný z www: <http://www.ucl.cas.cz/cs/ctenari-a-cteni>.

⁹ TRÁVNÍČEK, Jiří: Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007), Host, Brno 2008, s. 36: „Čtenářská kultura – soubor všech aktivit, které se týkají knih, [...] čtení, [...] četby, [...] knižního chování a vůbec vztahu ke knihám; to co vykazuje v našem vztahu ke knize nějaké – časově i prostorově podmíněné – společné rysy a co nás identifikuje jako příslušníky stejné kultury; co jak často, kolik, kde, kdy čtete, co a kolik nakupujeme, jak často chodíme do knihoven, jak velké máme domácí knihovny aj.“

¹⁰ Tamtéž: „Socio-kulturní stopa – znaky, které po sobě [...] čtení a příbuzné aktivity zanechávají a z nichž lze usuzovat na to, co se čte, jak se čte, kolik se čte, stejně tak co (jak...) se kupuje a vypůjčuje; vnějškově vykazatelný rys [...] čtení, tj. rys, který lze z velké části kvantifikovat.“

„Socio-kulturní vzorec – strukturovaná pravidla a zákonitosti dané kultury, které se týkají [...] četby v té které době; to nač se dá usuzovat ze [...] socio-kulturní stopy; vzorec se má ke stopě jako [...] čtení k [...] četbě; stopa = označující, vzorec = označované.“

¹¹ Tamtéž, s. 41.

vymezením čtenáře a nečtenáře. Kapitola dále pokračuje podkapitolou věnovanou typologizaci čtenářů: nečtenář, čtenář sporadický, čtenář pravidelný a čtenář častý. Dále se zabývá způsobem nabývání knih, v rámci tohoto úseku je dán prostor i výkladu o knižním trhu a domácích knihovnách. Poslední podkapitola se zaměřuje na veřejné knihovny.

Třetí část nazvaná Čas je založena na dvojím rozlišení času – volný a pracovní. V rámci volného času se setkáme s rozbohem médií, především těch čtenářských: internet, knihy, časopisy, noviny, a času stráveného s nimi. Úsek věnovaný pracovnímu času zahrnuje i pohled na čtení v cizích jazycích.

Čtvrtá část pojmenovaná Hodnoty zahrnuje postoje a motivační souvislosti četby, můžeme zde nalézt i žebříček nejoblíbenějších autorů a knih. Dále se kapitola orientuje na čtenářské návyky (kde, kdy, jak se čte). Nechybí zde ani srovnání s jinými zeměmi. Poslední pasáž se věnuje čtenářům, kteří určitým způsobem vybočili ze statistiky. Velmi zajímavé jsou jejich výroky a postřehy, respondenti měli možnost vyjádřit se k celé problematice čtení a knihy.

V závěru Jiří Trávniček shrnuje poznatky k současné české čtenářské kultuře. Velmi zajímavé je jeho porovnání předsudků a utkvělých představ s výsledky jeho šetření.

Jiří Trávniček: Čtenáři a internauti.¹² Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)

Kniha je druhým výstupem výzkumu čtenářů a čtení Jiřího Trávnička. Projekt pokračuje ve snaze zjišťovat situaci čtenářské kultury v České republice. Šetření je prováděno každé tři roky. Statistický výzkum je založen na dotaznících. Tři čtvrtiny vždy zůstávají beze změn, obměňuje se jen jedna čtvrtina, která je tematicky zaměřena pokaždé na jinou oblast čtenářské kultury. Tato kniha je zaměřena na beletrii a čtení v digitální sféře.

Kniha má stejnou strukturu jako její předchůdkyně z roku 2008 (čtyři části – rámce, čtení, čas, hodnoty). První část - Rámce, je rozdělena na tři podkapitoly, z nichž první se teoreticky věnuje beletrii. Následuje výklad o čtení v době digitální, ve sféře internetu. Poslední oddíl této části tvoří metodika a terminologie, stejně jako tomu bylo

¹² TRÁVNIČEK, Jiří: Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010), Host, Brno 2011, s. 43: „Internaut – pravidelný uživatel internetu, tj. někdo, pro koho neexistuje v přístupu k internetu žádná bariéra – ani technologická, ani socio-kulturní. Užívání internetu se pro něj stalo civilizační samozřejmostí.“

u předchozí publikace. V druhé části s názvem Čtení Jiří Trávniček prezentuje data sebraná pomocí dotazníků. Struktura textu je stejná jako u knihy Čtete?, podkapitoly jsou rozděleny na obecné předpoklady a východiska, poté následují sebraná a vyhodnocená data, každý oddíl je zakončen výkladem a interpretací. Na začátku této stěžejní části se nachází porovnání výsledků dosažených v roce 2007 a 2010. Poté se setkáváme s obdobnými podkapitolami jako u předchozí knihy: čtenář versus nečtenář, typologie čtenářů. Další oddíly jsou věnovány rozboru dotazníkových dat ve vztahu k beletrii, časopisům a internetu. Kniha dále pokračuje ve stejném duchu a prezentuje výsledky v otázkách nabývání knih a veřejných knihoven. V třetí části nazvané Čas je dán prostor rozboru médií (televize, rozhlas, video, audio, internet) v porovnání s časem stráveným čtením (knihy, časopisu, novin). Jedná se o vyhodnocení dat z dotazníků, v kterých byly některé otázky směřovány na dobu strávenou s jednotlivými médii. Následuje srovnání pracovního a volného času, stejně jako tomu bylo u předchozí knihy. Poslední čtvrtá část - Hodnoty se zaměřuje na motivy a postoje respondentů. Opět nechybí ani žebříček nejoblíbenějších autorů a titulů. Součástí je i podkapitola, která srovnává data z českého výzkumu s daty získanými v zahraničí. Poslední oddíl je věnován čtenářům, kteří určitým způsobem vybočili ze statistiky.

V závěru se Jiří Trávniček věnuje porovnání dosažených údajů z roku 2007 a 2010. Pozornost je věnována i internetu a jeho vztahu ke knize. S tímto nejnovějším médiem má nejbližší vztah nejmladší generace (15–24 let), o které se vytváří fáma, že čte nejméně, výzkum však dokázal opak. Dále jsou v závěru vysvětleny určité rizikové faktory v české čtenářské kultuře a kniha končí pozitivně s výčtem silných stránek v českém čtenářství.

Jak výzkum Jiřího Trávnička, tak výzkum Aleše Hamana se věnují čtenářské kultuře ve velmi širokém spektru. Jejich dotazníkové šetření bylo prováděno u všech generací, zatímco můj průzkum se týká pouze mladé generace, a to pouze ve věkovém rozpětí 15–20 let. Alternativním možností knihy se příliš nevěnují, i když v poslední knize Jiřího Trávnička: Čtenáři a internauti by se to očekávalo, jeho pozornost se zaměřuje spíše na internet a jeho vztah ke knižní kultuře. Když řeší jiná média, tak pouze z hlediska stráveného času u jednotlivých médií (noviny, internet, kniha). Můj výzkum na rozdíl od výzkumů předešlých se nezabývá otázkou čtenářů–nečtenářů. Výběrem reprezentativního vzorku – studentů gymnázia jsem zajistila, že všichni

respondenti jsou čtenáři. Můj zájem směřoval spíše ke zjištění jejich postojů k novým technologiím, které jim mohou nahrazovat tištěnou knihu.

Multimediální svět

Žijeme ve světě, který je přesycen různými typy médií. S médii se setkáváme na každém kroku a různě je kombinujeme, vytváříme si tedy multimediální prostředí. Pohled na definici médií se poněkud různí. Teoretik Marshall McLuhen definuje média velice široce, pro něj pod média spadají sdělovací prostředky (noviny, rozhlas, televize), stejně tak mezi ně zahrnuje i písmo, knihtisk, dokonce i hmotné technické vynálezy jako kolo, zbraně, dopravní spoje, auta. Média jsou pro něj jednoduše všechny prostředky, kterými člověk rozšiřuje své omezené síly a dosah své tělesné existence, a to vše díky vynalézavosti lidského ducha. McLuhen dále tvrdí, „že „obsahem“ každého média je vždy jiné médium.“¹³ Ve své práci však budu pojem médium používat spíše v užším slova smyslu. Mediím zde budeme rozumět jako oblasti „materiálních prostředků, [za které budeme považovat] všechny nosiče psaného slova (listy, knihy, noviny, textové soubory aj.), zvukové nosiče (telegraf, telefon, gramofon, rozhlas, magnetofonový pásek aj.) a audiovizuální prostředky a multimédia (film, televize, počítače, počítačové sítě).“¹⁴ Jistě je na místě také upřesnit termín multimédia, pro která je užíván i název „nová média“. Multimédia v sobě spojují a různě kombinují jiná samostatná média (zvuk, obraz, grafiku, text), mají však jednu vlastnost navíc, a to interaktivnost s uživatelem.¹⁵ Takto multimédia specifikuje Erik Holsinger, pro kterého propojení jednotlivých medií (bez interaktivní složky) ještě neutváří multimédium.

Příkladem dokonalého multimédia je internet. Samozřejmě jako každé médium má své klady i zápory. Velkým problémem internetu je, že informace, které nám poskytuje, bývají bez jakékoli kontroly pramenů. Uživatelé by si vždy měli informace získané na internetu ověřit. V tomto ohledu není internet jako informační médium příliš důvěryhodný. Vztah internetu a čtení je však velmi dobrý a oboustranně prospěšný. „S internetem jsme se všichni vrátili do éry abecedy. [...] každý je nucen číst. [...] nikdy jsme nepociťovali takovou potřebu číst a psát jako v dnešní době.“¹⁶ Došli jsme tedy k závěru, že internet podporuje čtení, ale jak je to s knihou? V obecném povědomí je internet zakódován jako zloděj času, a to času, který jsme mohli strávit s knihou. Výzkumy však dokazují, že internet rozhodně nejde proti knize, průzkumy dokonce

¹³ MCLUHEN, Marshall: Jak rozumět médiím, Odeon, Praha 1991, s. 19.

¹⁴ BÍNA, Daniel: Literární komunikace v multimediální době, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2009, s. 15.

¹⁵ HOLSINGER, Erik: Jak pracují multimédia, UNIS Publishing, Brno 1995, s. 3.

¹⁶ CARRIÈRE, Jean-Claude – ECO, Umberto: Knih se jen tak nezbavíme, Argo, Praha 2010, s. 13–16.

„došly k závěru, že mezi častým užíváním internetu a častým čtením panuje shoda.“¹⁷ Internet se spíše stává jakýmsi služebníkem knižní kultury, protože podporuje prodej knih (internetová knihkupectví nebo webové stránky kamenných knihkupců či nakladatelství). Pomáhá i knihovnám, díky internetu jsou realizovány on-line katalogy, objednávky knih i digitalizace fondů. Internet obohacuje knižní kulturu o diskuze o knihách, o recenze a rychlé hodnocení čtenářů.¹⁸ Neměli bychom proto mluvit o souboji mezi knihou a internetem, ale spíše o spolupráci, o novém *„přerozdělení kompetencí.“¹⁹*

¹⁷ TRÁVNÍČEK, Jíří: Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010), Host, Brno 2011, s. 27.

¹⁸ Tamtéž, s. 29.

¹⁹ Tamtéž, s. 37.

Audioknihy

V následujících kapitolách se zaměříme především na jednotlivá média, která mohou nahrazovat běžnou tištěnou knihu. První z nich je audiokniha. V nynější době se můžeme setkat s celou řadou dalších pojmenování pro audioknihu (audio-knihu), jako je zvuková kniha, mluvicí kniha, audiobook, Hörebuch. Audioknihou rozumíme „zvukový záznam nějakého díla nebo přednesu, který je zaznamenaný na zvukových nosičích (audiokazeta, audio CD, CD MP3) nebo v prostředí internetu. Zprostředkovatelem je hlas člověka, který audio knihu načel, a médium, kde je uložena.“²⁰ Obrovská výhoda audioknih spočívá v možnosti jejich využívání zrakově postiženými lidmi nebo lidmi, kteří si čtení neosvojili (děti, negramotní²¹). Musíme mít však na paměti, že audiokniha jako dílo namluvené, jako zvukový záznam, je vždy interpretací originálního literárního díla. Záleží na tom, kdo bude jejím režisérem, či hlas bude vybrán pro namluvení, jestli se použije hudba k dokreslení, jestli bude kniha nezkrácená nebo zkrácená, pokud bude zkrácená, jaké části budou vynechány. Všechny tyto prvky a ještě mnohé další mají vliv na interpretaci a na to, jak nám bude kniha představena v podobě audioknihy. Zvukové knihy postrádají jakoukoli vizualitu, neexistuje tu kontakt mezi interpretem (hlasem, který vypráví) a posluchačem. „Při poslechu audioknih komunikuje posluchač s dílem pomocí technického zařízení (reproduktoru) a nemá bezprostřední kontakt s tvůrci nahrávky.“²²

Historie

Audioknižní historii můžeme hledat už v nejstarším období našich dějin, ještě před vznikem psané literatury. Počátky nalézáme už v prvních vyprávěních předávaných pomocí ústní slovesnosti. Zlom přichází se vznikem knihtisku v polovině patnáctého století, kdy se kniha začíná šířit k široké veřejnosti a tištěné slovo předbíhá ústní předávání poznatků. V poslední třetině devatenáctého století přišel Thomas Alva Edison na způsob, jak nahrávat a reprodukovat zvuk. Vznikl vynález fonografu, který se stal prvním krůčkem k audioknize. Mluvené slovo se pak dostává k posluchačům skrze rozvoj rozhlasu. V roce 1910 se uskutečnil první rozhlasový přenos z Metropolitní opery v New Yorku.²³ Od počátku dvacátého století se

²⁰ KAPOUNOVÁ, Kateřina - ŠKYTOVÁ, Alžběta: Audioknihy jako staronový přístup k literatuře, Čtenář [online], 2010, roč. 62, [cit. 2012-03-21]. Dostupný z [www: http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2010-roc-62/04-2010/audioknihy-jako-staronovy-pristup-k-literature-70-622.htm](http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2010-roc-62/04-2010/audioknihy-jako-staronovy-pristup-k-literature-70-622.htm).

²¹ PAVLOVSKÝ, Petr: Audiokniha – nové médium? A2 [online], 2009, č. 5 [cit. 2012-03-21]. Dostupný z [www: http://www.advojka.cz/archiv/2009/5/audiokniha-nove-medium](http://www.advojka.cz/archiv/2009/5/audiokniha-nove-medium): „V některých rozvojových zemích (například v rovníkové Africe) předběhlo masové rozšíření rozhlasu a audioknih všeobecnou gramotnost do té míry, že slovesnost je tam dodnes, kontinuálně, vnímána spíše ve fonografické interpretaci než individuálním čtením.“

²² Tamtéž.

²³ Booksalley.com: Evolution of audiobook and media players [online], [2006], [cit. 2012-03-21]. Dostupný z [www: http://booksalley.com/bAMain/bAlleyT02_Museum.php](http://booksalley.com/bAMain/bAlleyT02_Museum.php).

začíná šířit gramofon, gramofonová deska se stala prvním nosičem pro audioknihu, tak jak ji známe nyní. Na tuto první audioknihu jsme si museli počkat až do třicátých let 20. století, kdy ve Spojených státech amerických vyšla první nahrávka mluveného slova, tato audiokniha byla věnována především nevidomým.²⁴ Další vývojovou etapu předznamenalo nahrávání básníků v padesátých letech 20. století. S těmito zvukovými záznamy začaly v roce 1952 Barbara Holdridge a Marianne Roney. Založily nahrávací studio Caedmon Records, které se později stalo součástí studia Harper Collins.²⁵ Nový nosič pro mluvící knihy se objevuje od sedmdesátých let 20. století, kdy se ve velkém začínají šířit audioknihy zaznamenané na audiokazetách. Tento zvukový nosič v sobě však skrýval úskalí nekvalitního zvuku a rizika opotřebování a znehodnocení magnetické pásky při přehrávání. Proto byl v příštím desetiletí vystřídán novou technologií kompaktního disku, CD. Vývoj nových technologií se neustále zrychluje a zdokonaluje, proto netrvalo dlouho a přišel další vylepšený zvukový nosič v podobě DVD, který dokáže pojmout větší množství dat. Audiokniha však zachovala věrnost CD nosičům. V devadesátých letech přichází internet a s ním masivní rozšíření audioknih, v tomto období začala vlna e-shopů s CD audioknihami, stahování a on-line poslechu mluvících knih. Další obrovský skok zaznamenaly audioknihy se vznikem MP3²⁶ v roce 1999. Tato technologie vyřešila problém s omezenou datovou kapacitou CD nosiče. Užívání MP3 přehrávače se stalo uživatelsky výhodnější a oblíbenější než přehrávání CD a DVD. MP3 přehrávač se dokázal zmenšit na rozměr odpovídající propisovací tužce.²⁷ Přehrávání audioknih zaznamenalo další vývojovou etapu s příchodem iPodů (specifických MP3 přehrávačů) od firmy Apple. Maximálního rozšíření dosáhly audioknihy v době, kdy se objevila možnost přehrávání knížek do ucha v mobilním telefonu, to se událo s rozvojem smartphonů (chytrých telefonů), s kterými začala již zmiňovaná firma Apple v roce 2007 (iPhone).

Přehled vydavatelství

Hudební vydavatelství Supraphon je náš nejstarší distributor nahrávek mluveného slova. Značka byla zaregistrována už v roce 1932, název převzala podle tehdy moderního elektrického

²⁴ Booksalley.com: Evolution of audiobook and media players [online], [2006], [cit. 2012-03-21].

Dostupný z [www: http://booksalley.com/bAMain/bAlleyT02_Museum.php](http://booksalley.com/bAMain/bAlleyT02_Museum.php).

²⁵ Npr.org: Caedmon: Recreating the moment of inspiration. Label brought words of Dylan Thomas, other writers to life [online], [2002-03-05], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z [www: http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=866406](http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=866406).

²⁶ HOSH, William L.: Piracy. MP3 and P2P network [online], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z [www: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/461490/piracy](http://www.britannica.com/EBchecked/topic/461490/piracy): Formát MP3 umožňuje zmenšit velikost hudebních souborů v CD kvalitě přibližně na desetinu. Přitom zachovává poměrně vysokou kvalitu, u mluveného slova jsou však znatelné o něco horší výsledky.

²⁷ Minimalizace rozměrů se stala jakýmsi fenoménem ve vývoji nových přehrávačů. Možná zatím nejdále je technologie Playaway, v které se přehrávač omezuje pouze na samotná sluchátka, která se dobíjejí z malé baterie. Do těchto sluchátek lze nahrát osmdesát hodin zvuku ve velmi vysoké kvalitě. Tato vymoženost se do České republiky teprve chystá.

gramofonu. Toto vydavatelství se zaměřuje především na klasickou hudbu, v jeho archivech se však dá nalézt i velmi cenné nahrávky mluveného slova.²⁸ Dalším vydavatelstvím, které má ve své nabídce audioknihy, je Popron Music. Vzniklo v roce 1990 a v nynější době nabízí 396 titulů mluveného slova.²⁹ K tomuto velkému vydavatelství se v roce 2006 připojila společnost Audiostory zaměřená výhradně na „knihy do ucha“. Tato společnost byla založena v roce 1991 PhDr. Jindřiškou Novákovou za účelem produkce zvukových nahrávek beletrie pro dospělé i děti.³⁰ Společnost Radioservis, a.s. svou činnost zahájila v roce 1991 a její hlavní náplní byl prodej Týdeníku Rozhlas, od roku 1996 se jejím vlastníkem stal Český rozhlas, který v České republice odstartoval historii rozhlasových her. Audioknihám se toto vydavatelství věnuje od roku 1999. V nynější době má v nabídce 146 mluvicích knih.³¹ Audioknihy vznikají především z fondů archivu Českého rozhlasu, který se zaměřuje především na kvalitní a čtenářsky prověřenou českou i světovou literaturu, detektivky a českou historii. Od roku 2008 Český rozhlas spustil projekt Čtenářský deník. Na internetové stránce Českého rozhlasu³² si můžete audioknihy spustit online nebo si ji zadarmo stáhnout. Další společností, která se zaměřila pouze na audioknihy, je gramofonová firma Fonia. Toto vydavatelství bylo založeno v roce 2000. Jeho prioritou je nejen vydávání mluvicích knih, ale i šíření širšího povědomí o nich. V rámci své webové stránky uveřejňují i tematické články k audioknihám.³³ Další vydavatelství, které se zaměřuje čistě na audioknihy, je Tympanum. Bylo založeno v roce 2006 Josefem Burkovským a Karlem Černoškem. Toto vydavatelství se specializuje na nezkrácené verze české a světové beletrie, dětských knih a detektivních románů. Svoje mluvicí knihy nabízejí se značkou „blind-friendly“, to znamená, že obal i samotné CD (MP3 CD) jsou vybaveny brailovým písmem.³⁴ Nejnovějším počinem, který směřuje k masivnímu rozšiřování audioknih, se stalo založení firmy audioteka.cz. Společnost byla založena v květnu 2011. Na webové stránce této firmy je možné si stáhnout ve formátu MP3 více než 600 titulů mluvicích knih. Najdete tu audioknihy od všech již uvedených vydavatelství a ještě některých dalších (Fragment, Kniha do ucha, 65. pole, Taxus, B.M.S.). Na této internetové stránce máte možnost poslechnout si jednu kapitolu z audioknihy, a to ještě před jejím zakoupením. Mluvicí

²⁸ Supraphon.cz: Historie Supraphonu [online], [2012], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www: <http://www.supraphon.cz/cs/o-firme/historie/>.

²⁹ Popron.cz: Mluvené slovo [online], [2012], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www: <http://www.popron.cz/mluvene-slovo/c-4490/>.

³⁰ Audiostory.cz: O nás [online], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www: <http://www.audiostory.cz/www/index.php?page=onas>.

³¹ Radioservis-as.cz: Katalog [online], [2012-03-22], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www: <http://www.radioservis-as.cz/katalog/katalog.php?kat=18>.

³² <http://www.rozhlas.cz/ctenarskydenik/portal/>.

³³ Fonia.cz: Úvod [online], [2012-03-22], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www: <http://www.fonia.cz/>.

³⁴ Tympanum.cz: O nás [online], [2009-11-25], [cit. 2012-03-23]. Dostupný z www: <http://www.tympanum.cz/cs/profil/>.

knihy zakoupené od této firmy garantují kompatibilitu s mobilními telefony i novou technologií tabletů.³⁵

„Audioknihy mají velkou tradici v západních zemích. Ve zvukové podobě tu vychází nejen beletrie, ale i odborná literatura.“³⁶ Ve Spojených státech amerických je audiokniha běžná a velmi rozšířená už třicet let. Jednou z prvních namluvených knih byla Bible, která se neustále udržuje mezi nejprodávanějšími audioknihami.³⁷ „Do Evropy pronikly audioknihy později a dlouho byly pouze okrajovou záležitostí pro děti, nevidomé a seniory.“³⁸ Do České republiky se mluvicí knihy dostaly skrze impulsy z německy mluvících zemí, kde přetrvává tradiční veřejné předčítání literatury.³⁹ Nezvratnou výhodou knih do ucha je jejich menší náročnost na pozornost posluchače. Audiokniha může dělat společnost řidičům na dlouhých trasách, sportovcům při jejich tréninku nebo lidem, kteří jsou po celodenní práci příliš unaveni na to, aby vzali do rukou běžnou tištěnou knihu. Jako určitá nevýhoda se jeví ztráta knihy jako hmatatelné věci, ke které si milovníci knih vytvořili intimní vztah. Velmi výstižně to napsal Jiří Trávníček: „Získáváme místo [úspora prostoru, do malého přehrávače se vejde i několik obsáhlých knih najednou], ale současně ztrácíme obcování s knihou jako trojrozměrným artefaktem, v němž se organicky pojí text, tisk, grafické řešení a vazba. Pro lidi, kteří jsou orientováni na věcnou literaturu, tj. na knihy jako nosiče informací, žádná ztráta. Pro ty, kdo si zvykli, že kniha je zároveň předmět (artefakt) i dílo (text), jde o dost podstatnou změnu.“⁴⁰

³⁵ Audioteka.cz, [online], [cit. 2012-03-23]. Dostupný z www: <http://www.audioteka.cz/>.

³⁶ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena: Audioknihy v Česku se neprosazují lehce [online], [2008-12-05], [cit. 2012-03-23]. Dostupný z www: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/audioknihy-v-cesku-se-neprosazuji-lehce>.

³⁷ SOŠKOVÁ, Andrea: Audiobooks aneb Knížky do ucha. Týdeník Rozhlas [online], 2008, 38, [cit. 2012-03-23]. Dostupný z www: http://www.radioservis-as.cz/archiv08/36_08/36_tema.htm: „V USA se roční tržby v oblasti „audiobooks“ pohybují kolem dvou miliard dolarů.“

³⁸ PAVLOVSKÝ, Petr: Audiokniha – nové médium? A2 [online], 2009, č. 5 [cit. 2012-03-21]. Dostupný z www: <http://www.advojka.cz/archiv/2009/5/audiokniha-nove-medium>

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ TRÁVNÍČEK, Jiří: Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010), Host, Brno 2011, s. 33–34.

Elektronické knihy

Další alternativou, jak zastoupit tištěné knihy, je možnost elektronických knih. Pro elektronické knihy jsme schopni najít velké množství různých pojmenování, nejčastěji se setkáme s označením e-kniha, eBook (e-book), digitální kniha. Definovat termín elektronické knihy není vůbec jednoduché. Na e-knihu máme možnost nahlížet ze dvou různých úhlů. V první rovině e-book chápeme „jako repliku, transpozici tradiční knihy tištěné,“⁴¹ „respektive digitální soubor se specifickým obsahem [nebo] soubor virtuálních stránek. Podle pravidel AACR2 [anglo-americká katalogizační pravidla, druhé vydání] se jedná o elektronický zdroj čili o soubor se zakódovanými informacemi pro zpracování v počítači.“⁴² Z druhé strany můžeme digitální knihu nahlížet jako „zařízení speciálně upravené pro čtení těchto souborů, takzvaný e-reader – elektronickou čtečku.“⁴³ Ve své práci budu používat pojem elektronické knihy ve smyslu první definice. Digitální knihy vznikají několika různými postupy, u nových knih je to jednoduché, protože ty už se rovnou tvoří v elektronické podobě. U knih starších, které v době svého vzniku ještě neměly možnost elektronického zaznamenání, se přistupuje k naskenování tištěné knihy (v této fázi končí některé amatérské převádění tištěných knih do podoby digitální, knihu je pak možné číst z vytvořeného obrazu ve formátu JPEG nebo PDF, nelze tedy zasahovat do textu). Poté stačí naskenovanou knihu vložit do programu, který využívá metodu optického rozpoznání znaků a kniha je převedena do běžného počítačového textu. Časově nejnáročnějším způsobem tvorby elektronické knihy je přepsání tištěné knihy přímo do textového programu počítače.

Historie

Digitalizace tištěných knih není úplně nejnovějším počinem, jak by se snad mohlo na první pohled zdát. Se skenováním tištěných knih přišel Michael Stern Hart už v roce 1971. Vytvořil elektronickou knihovnu, kterou známe pod názvem Projekt Gutenberg. M. S. Hart si naplánoval zdigitalizovat a zpřístupnit knihy, na které se už

⁴¹ UHLÍŘ, Zdeněk: Elektronická kniha a nové žánry, Ikaros [online], 2001, roč. 5, č. 10, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www.ikaros.cz/elektronicka-kniha-a-nove-zanry.

⁴² MYSLIVEČKOVÁ, Monika: Téma: Aktivizace e-knih a jejich zpřístupňování pro čtenáře prostřednictvím čteček, Čtenář [online], 2010, roč. 62, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2010-roc-62/12-2010/tema-akvizice-e-knih-a-jejich-zpristupneni-pro-ctenare-prostrednictvim-ctecek-77-779.htm>.

⁴³ Tamtéž.

nevztahovala autorská práva, a umístit je volně a zdarma na internet.⁴⁴ V nynější době tato digitální knihovna čítá třicet osm tisíc titulů.⁴⁵ V počátcích elektronických knih neexistovalo jiné zařízení, na kterém by se e-booky daly číst, než počítač. To samozřejmě naráželo „na pochopitelnou neochotu čtenářů číst nebo studovat rozsáhlé dokumenty přímo v elektronické podobě na obrazovce počítače.“⁴⁶ Namáhání zraku a minimální mobilita počítače byly dostačující argumenty pro malé rozšíření dosavadních digitálních knih, které se tehdy omezovaly na vědecká periodika, monografie z výpočetní techniky, výukové materiály a referenční literaturu.⁴⁷ S rozvojem internetu však e-knihy začaly být oblíbenější, protože se jejich šíření stalo jednodušší a přístupnější (zpočátku většinou nelegálně). Legálně se digitální knihy šířily přes firmy, jež využívaly knih, kterým vypršela autorská práva, nebo volná díla.⁴⁸

První elektronické čtečky se objevily po roce 1998 – SoftBook, EveryBook, poté následovaly ještě další e-čtečky, které ale nedošly širšího uplatnění jako Rocket eBook (2000), Cybook (2003). Elektronické čtečky umožnily uživatelům to, co nebylo v moci osobního počítače – přenosnost, najednou bylo možné eBook číst v posteli, v tramvaji, na pláži. Až v této době začínají převažovat výhody nad dosavadními negativy, „elektronické dokumenty čtenářům poskytují [...] rychlé prohledávání obsahu prostřednictvím klíčových slov a frází, změny velikosti fontů podle potřeb čtenáře, vytváření záložek, anotací [...]“⁴⁹ Některé e-čtečky měly „přístup do vestavěného slovníku.“⁵⁰ E-knihy se do digitálních čteček stahují buď rovnou z internetu, nebo přes připojení čtečky k počítači. Novou převratnou technologií se stal vývoj

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Gutenberg.org: Welcome, [online], [2012-02-28], [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www: <http://www.gutenberg.org/>.

⁴⁶ TKAČÍKOVÁ, Daniela: Nahradí jediná „poslední kniha“ všechny ostatní? Ikaros [online], 1998, roč. 2, č. 9, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www: <http://www.ikaros.cz/nahradi-jedina-%E2%80%9Eposledni-kniha%E2%80%9E-vsechny-ostatni>.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ MYSLIVEČKOVÁ, Monika: Téma: Aktivizace e-knih a jejich zpřístupňování pro čtenáře prostřednictvím čteček, Čtenář [online], 2010, roč. 62, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www:

<http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2010-roc-62/12-2010/tema-aktivizace-e-knih-a-jejich-zpristupneni-pro-ctenare-prostrednictvim-ctecek-77-779.htm>. „Ve většině zemí trvají majetková autorská práva po dobu života autora a sedmdesát let po jeho smrti.“ Nejednotné autorské právo vytváří celosvětový problém. „Komplikace přinášejí při hájení autorských práv i ilustrace, fotografie, ale i další autorská díla, která jsou součástí knih.“ Úskalí představují i překladatelská práva, která se zdají být v současnosti tím největším zádrhelem k vydání díla, jež má „klasická práva“ již prošlá – tzv. volné dílo.

⁴⁹ TKAČÍKOVÁ, Daniela: Nahradí jediná „poslední kniha“ všechny ostatní? citováno dříve.

⁵⁰ VANĚK, Aleš: Je elektronická kniha (eBook) dalším stupněm v evoluci publikování dokumentů? Ikaros [online], 2001, roč. 5, č. 10, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www: <http://www.ikaros.cz/je-elektronicka-kniha-ebook-dalsim-stupnem-v-evoluci-publikovani-dokumentu>.

elektronického inkoustu⁵¹ a elektronického papíru.⁵² Odpadl tím tak problém s četbou z monitoru, kde se oči více namáhají. Elektronický papír je dobře čitelný při přímém slunci i pod umělým světlem.

Rozšíření povědomí o elektronické knize také napomohlo takzvané e-půjčování z knihoven, tento trend se rozběhl v roce 2003 ve Spojených státech amerických (v roce 2010 nabízelo elektronické půjčování už šedesát šest procent amerických knihoven). Zatímco v zámoří se fenomén eBooku rozběhl velmi rychle a v nynější době začíná u některých prodejců převažovat prodej e-knih nad tradičními tištěnými knihami, do České republiky přišly první e-čtečky až v roce 2007. Rozvoj trhu s digitálními knihami nešel tak rychle, jak by se dalo předpokládat u nové technologie. Za zlomový rok v přístupu k elektronickým knihám se uvádí rok 2010. Nejenže se řada tradičních knihkupectví rozhodla zavést i prodeje digitálních knih, ale vzrostl i prodej čtecích zařízení a následně i samotných e-knih. Prodejci přišli na to, na co poukazoval už Andrej Chudý ve svém článku o e-čtečkách, že tištěné a elektronické knihy spolu mohou koexistovat, i když je možné, že časem digitální knihy pohltnou část trhu s tištěnými knihami, pro které je elektronické médium vhodnější. Problém stále přetrvává u menších nakladatelství, která postrádají schopnost přizpůsobit se digitálnímu prostředí. Jako důvod mohou uvádět obavy z pirátských kopií nebo ze zdánlivé nerentabilnosti.⁵³

Česká republika se však zapojila do velmi významného mezinárodního projektu E-Book on Demand (EOD – e-knihy na objednávku), který vznikl v roce 2006. „*Koncový uživatel tak může získat placenou digitalizovanou kopii monografie, kterou si objedná, aniž by vkročil do knihovny.*“⁵⁴ Tento projekt pomáhá zpřístupnit velmi staré tisky, které lze půjčovat pouze do studoven. Objednat si můžete jediné knihu, která byla

⁵¹ KRYBUS, Vojtěch: Technologie elektronického inkoustu – historie a vývoj, www.fi.muni.cz [online], [2003-04], [cit. 2012-04-05]. Dostupný z [www](http://www.fi.muni.cz/usr/jkucera/pv109/2003/xkrybus2003.htm#kap3):

<http://www.fi.muni.cz/usr/jkucera/pv109/2003/xkrybus2003.htm#kap3>: E-ink je speciální tmavá tekutina, která se nachází v miniaturních kapslích a pomocí elektrického proudu se přemísťuje k vrcholu nebo spodku mikrokapsle. „*Tak na jednoduchém principu střídání kladného a záporného elektrického náboje vznikl bílý nebo modrý bod a skládáním bodů pak i výsledný obraz.*“

⁵² Tamtéž: „*jedná se o tenké, pružné a lehké digitální čtecí zařízení, které v sobě spojuje výhody klasického papíru a moderních digitálních technologií, tj. přepisovatelnost a dynamickou změnu dat, podobně jako obrazovka počítače.*“

⁵³ CHUDÝ, Andrej: Čítačky elektronických knih: současný stav, Ikaros [online], 2010, roč. 14, č. 11, [cit. 2012-04-02]. Dostupný z [www](http://www.ikaros.cz/citacky-elektronickykh-knih-sucasny-stav):

⁵⁴ MYSLIVEČKOVÁ, Monika: Téma: Aktivizace e-knih a jejich zpřístupňování pro čtenáře prostřednictvím čteček, Čtenář [online], 2010, roč. 62, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z [www](http://ctenar.svkkk.cz/clanky/2010-roc-62/12-2010/tema-akvizice-e-knih-a-jejich-zpristupneni-pro-ctenare-prostrednictvim-ctecek-77-779.htm):

vydána mezi lety 1500 až 1910 a nevztahují se na ni už žádná autorská práva.⁵⁵ V České republice tuto službu podporují – Národní technická knihovna v Praze,⁵⁶ Knihovna AV ČR,⁵⁷ MZK Brno⁵⁸ a Vědecká knihovna v Olomouci.⁵⁹

Čtecí zařízení a internetové portály s digitálními knihami

Zjistila jsem, že orientovat se na trhu s e-knihami je neuvěřitelně složitý úkol. Až překvapivě hodně záleží na tom, na jakém čtecím zařízení si chceme digitální knihu přečíst. Některé firmy nabízejí elektronické knihy jen v určitých formátech a ty jsou různě kompatibilní (spíše nekompatibilní) s čtecími zařízeními, u některých prodejců si ke knize stahujete ještě aplikaci,⁶⁰ která vám umožní knihu přečíst. Samozřejmě, že někteří knihkupci podporují pouze určitý typ formátů. Tato neuvěřitelná rozmanitost může udělat z jedné e-knihy až čtyřicet různých verzí. Udělám tady pouze malý exkurz do možných formátů digitálních knih a jejich vstřícnost k elektronickým čtecím zařízením. Nejčastěji se setkáme s digitálními knihami ve formátech Portable Document – PDF⁶¹ (zachovává formát textu), ePub⁶² (možnost přeformátování textu podle velikosti displeje), HTML.⁶³ E-čtečky od Amazon Kindle, Wooky a Apple iBooks užívají formát Mobipocket - mobi. Existují i online čtečky jako ebrary reader a EBSCOhost. Poté se můžeme setkat s čtečkami, které jsou aplikacemi pro zařízení, která nejsou výhradně čtecí, a to pro tablety nebo smartphony (chytré telefony). Takovou aplikací je ebrary nebo SpringerLink, který je určen pro výrobky od firmy Apple – iPhone, iPad, iPod Touch.⁶⁴

Další důležitá věc u elektronické knihy je její zabezpečení. Opět různá knihkupectví využívají rozličné přístupy k zabezpečení e-knih. Setkat se můžeme

⁵⁵ Books2ebooks.eu: O EOD. Vdechněte starým knihám život, [online], [cit. 2012-04-01]. Dostupný z <http://books2ebooks.eu/cs/content/evropsk%C3%A9-knihy-dostupn%C3%A9-ve-form%C4%9B-elektronick%C3%BDch-knih-%E2%80%93-na-objedn%C3%A1vku-za-rozumnou-cenu>.

⁵⁶ <http://www.techlib.cz/cs/787-eod-ebooks-on-demand>.

⁵⁷ <http://www.lib.cas.cz/sluzby/e-knihy-na-objednavku/>.

⁵⁸ <http://www.mzk.cz/sluzby/e-knihy-na-objednavku>.

⁵⁹ <http://www.vkol.cz/cs/sluzby/eod/>.

⁶⁰ Elektronickou čtečku můžeme vnímat ze dvou úhlů, buď je to pro nás hmotné technické zařízení, nebo virtuální aplikace umožňující četbu ebooku.

⁶¹ DOČEKAL, Daniel: Výlet do historie a něco o e-knižních formátech, bookz.cz [online], [2010-06-29], [cit. 2012-04-05]. Dostupný z <http://www.bookz.cz/wordpress/2010/09/26/vylet-do-historie-a-neco-o-e-kniznich-formatech/>: „Adobe PDF mohou mít DMR [...] – v takovém případě je nutné používat specifickou čtečku [aplikaci], kterou Adobe vytvořilo pro e-knihy (Adobe Digital Editions).“

⁶² Tamtéž: IDPF/EPUB (International Digital Publishing Forum).

⁶³ Tamtéž: „HTML je používáno v specifických e-knižních formátech (Kindle, Open eBook, Mobipocket, IPDF/EPUB).“

⁶⁴ PAVLÍK, Jiří, MATĚJKOVÁ, Jana: E-knihy v knihovnách v České republice, Čtenář, roč. 64, 2012, č. 3, s. 84.

s ochranou DMR (správa digitálních práv), která je založená na vložení unikátního klíče ke každé prodané e-knize. Typů DMR existuje hned několik – Adobe DMR, Microsoft DMR, proprietární DMR, které je vázáno na jednoho konkrétního vydavatele.⁶⁵ Proprietární DMR využívají společnosti Amazon, Apple, Wooky, Floowie. „Často se používá také tzv. sociální DMR – v souborech e-knih typicky ve formátech PDF, ePub nebo mobi je uvedeno jméno čtenáře, datum nákupu a název internetového knihkupectví.“⁶⁶ Sociální DMR je nejslabší forma zabezpečení, ale jeho kompatibilita s multifunkčními zařízeními je největší, e-knihu si můžeme libovolně kopírovat.

Jak jsme si už mohli všimnout, číst e-book je možné na celkem široké paletě zařízení. Elektronická čtečka je jen jedno z mnoha koncových zařízení pro čtení e-knihy, konkurují jí další přenosné multifunkční zařízení jako tablety, netbooky, notebooky, smartphony, mobilní telefony. Digitální čtečky zaměřené čistě k četbě elektronických knih mají několik neocenitelných výhod oproti jiným zařízením, displej s elektronickým papírem a inkoustem umožňuje delší čtení bez přílišného namáhání pro oči než tradiční LCD displej. Elektronické čtečky jsou také mnohem méně náročné na energii (čtečka Kindle odpojená od Wi-fi vydrží nabitá až měsíc). Ale i ostatní multifunkční zařízení mají své přednosti jako přehrávání médií, přístup k internetu, komunikační schopnosti.⁶⁷ V České republice se nejčastěji používají e-čtečky Kindle, PocketBook, Sony, Jinke Hanlin, poté se ke čtení hojně využívají tablety, především iPad (největší kompatibilita s různými formáty e-knih, ale nejdražší varianta).

Ve Spojených státech amerických si nejvíce konkurují tři obrovští magnáti ve světě e-knih – společnost Amazon s e-čtečkou Kindle, firma Barnes & Noble s e-čtečkou Nook a výrobce Apple se svým tabletem iPad.⁶⁸ V České republice existuje už více než patnáct internetových knihkupectví, mezi ty s nejlepší nabídkou e-knih patří Rajknih.cz, eReading, Palmknihy, Kosmas, eBux.cz a Apple iBookstore.⁶⁹ Někteří knihkupci fungují na principu vytváření vlastní virtuální knihovny, do které má zákazník přístup z jakéhokoli čtecího zařízení. Jiné portály pracují čistě jako prodejny virtuálních souborů, po nákupu je digitální kniha uložena na určité zařízení a málokdy je nám dovoleno e-knihu kopírovat jinam, protože je chráněna systémem DMR.

⁶⁵ DOČEKAL, Daniel: DMR ano či ne?, bookz.cz [online], [2010-06-29], [cit. 2012-04-04]. Dostupný z [www: http://www.bookz.cz/wordpress/2010/09/26/drm-ano-ci-ne/](http://www.bookz.cz/wordpress/2010/09/26/drm-ano-ci-ne/).

⁶⁶ PAVLÍK, Jiří, MATĚJKOVÁ, Jana: E-knihy v knihovnách v České republice, Čtenář, roč. 64, 2012, č. 3, s. 84.

⁶⁷ CHUDÝ, Andrej: Čítačky elektronických knih: současný stav, Ikaros [online], 2010, roč. 14, č. 11, [cit. 2012-04-02]. Dostupný z [www: http://www.ikaros.cz/citacky-elektronicky-knih-sucasny-stav](http://www.ikaros.cz/citacky-elektronicky-knih-sucasny-stav).

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ PAVLÍK, Jiří, MATĚJKOVÁ, Jana: E-knihy v knihovnách v České republice, citováno dříve.

Uživatelsky velmi přístupným prodejcem je Amazon, nakupování v tomto knihkupectví je nejjednodušší. Problém však je, že Amazon neprodává e-booky v českém jazyce, i když by čeští vydavatelé měli potencionální možnost umístit své e-knihy na jejich portál. Americký trh s digitálními knihami je obrovský a prodeje jednoho titulu se tam pohybují v řádech deseti tisíců kusů (na rozdíl od České republiky, kde můžeme hovořit o tisíci až dvou tisících kusů). Proto si Amazon může diktovat podmínky a brát si z každé prodané knihy šedesát pět procent, aniž by na tom vydavatel příliš tratil. Amazon je totiž schopný knihu nabídnout miliardě čtenářů. Na tuto podmínku však čeští vydavatelé nepřistoupí, protože trh s českými tituly je příliš malý. Raději si budou vytvářet pro domácí trh vlastní knihkupectví, které si z prodeje knihy vezme jen něco málo přes dvacet procent.⁷⁰

S elektronickými knihami také úzce souvisí pirátský trh. Nemyslím si však, že by se na něj mělo nahlížet ryze negativně, v mnohých případech právě tyto ilegální servery dokážou zprostředkovat knihy, které už nelze jinak získat, neexistují v papírových kopiích, v běžných tiscích jsou doprodány a nacházejí se v režimu out-of-print. Existují však i piráti s morálkou, a tak se na větších portálech dodržují pravidla – takzvaná doba hájení. To znamená, že s digitalizací nových titulů se čeká půl roku (u překladů) nebo až tři roky (u českých titulů) po začátku prodeje.⁷¹

Závěrem by bylo vhodné shrnout pozitiva a negativa elektronické knihy a všeho kolem ní. Digitální knihy šetří místo – na jedno čtecí zařízení se jich vejde v řádů stovek až tisíců, takové množství tištěných knih by zabralo jednu a více místností. E-knihy se tak lépe skladují a existuje u nich možnost zálohy. Virtuální text si jen stěží znehodnotíme, nepovede se nám ho roztrhnout ani polít. S elektronickými knihami se snáze manipuluje, svoji digitální knihovnu přesuneme během okamžiku. Podsvícení displeje čtecího zařízení nám umožňuje číst i při slabém osvětlení. S textem můžeme dále operovat, ať se jedná o formátování fontů, velikosti písma, možnost vyhledat zadaná slova nebo fráze a najít jejich význam ve virtuálním slovníku, až po zvýraznění textu, vepisování poznámek a odkazů. Možné chyby v textu jde mnohem rychleji odstranit než u tištěné knihy a ebook se dostane rychleji i ke čtenáři. Na elektronickou knihu není spotřebován žádný papír ani inkoust, to by se mělo projevit i na ceně,

⁷⁰ HAVELKA, Jiří: Laskavý čtenář kupuje a čte elektronické knihy, lupa.cz [online], [2011-06-06], [cit. 2012-04-05]. Dostupný z [www: http://www.lupa.cz/clanky/laskavy-ctenar-kupuje-a-cte-elektronicke-knihy/](http://www.lupa.cz/clanky/laskavy-ctenar-kupuje-a-cte-elektronicke-knihy/).

⁷¹ Tamtéž.

ale „prodejci e-knih svorně prohlašují, že pořídit kvalitní e-knihu nepřijde nijak výrazně levněji oproti přípravě a výrobě knihy tištěné na papíře.“⁷² Na e-čtečce se nám zobrazuje vždy jen jedna strana textu, už se nestane, že by text u hřbetu knihy byl hůře čitelný. Další obrovskou výhodou je, že se ebooky v internetovém knihkupectví nikdy nevyprodají. Na internetových knihkupectvích nakupujeme z pohodlí domova, vybranou knihu vlastníme během pár minut a ještě většinou za levnější cenu, než bychom mohli čekat u tištěné knihy v kamenném knihkupectví. Na některých portálech si můžeme legálně stáhnout vybrané tituly zdarma.⁷³ Souhlasím s myšlenkou Jiřího Hlavenky, že „e-knihy „podporují chuť k jídlu“, k podstatně zvýšenému čtení (a také kupování) [tištěných] knih.“⁷⁴ Samozřejmě, že digitální knihy mají i svoje nevýhody – k jejich čtení je vždy potřeba nějakého zařízení a to musí být elektricky napájeno. Pokud se ocitneme bez elektrické energie, nemáme šanci e-knihu přečíst. Dalším již několikrát zmiňovaným problémem je nekompatibilita elektronických knih s některými čtecími zařízeními. Také DMR může být pro běžného uživatele přítěží, nemožnost si knihu okopírovat do jiné e-čtečky může být problém, i když někteří šikovnější čtenáři ochranu DMR dokážou obejít. Posledním, co by mohlo být „vadou na kráse“ ebooků, je nežádoucí manipulace s textem bez souhlasu autora.

Na elektronickou knihu se můžeme dívat jako na další vývojovou etapu knihy, „jako prostředek realizace „kontinuity idejí“.“⁷⁵ Nemyslím si, že by digitální kniha zcela vytlačila knihu tištěnou a ta by tak zanikla. „Vždyť kniha, to je přece něco kouzelného, hmatatelného, se specifickým pachem nebo i vůní. Je to věc, která nás provází od dětství až po stáří, je to kulturní dědictví a my bychom se k ní tak měli také patřičně chovat.“⁷⁶ A neměli bychom zapomenout, že „kniha je jen obal. Obal může být jakýkoli – třeba elektronický – podstatná jsou slova, ne papír.“⁷⁷

⁷² ŠOTOLOVÁ, Jovanka: České e-knihy (2011), literatura.cz [online], [2011-04-10], [cit. 2012-04-05]. Dostupný z www: <http://www.iliteratura.cz/clanek/28125/ceske-e-knihy-2011>.

⁷³ CÍSAŘ, Jaroslav: Rekordní knižní produkce i v ekonomické krizi. *Bilance vydávání knih v ČR za rok 2011*, Čtenář, roč. 64, 2012, č. 3, s. 90: Knihkupectví Palmknihy zveřejnilo, že „z její nabídky e-knih k volnému stažení bylo za rok 2011 staženo celkem 2 614 225 kusů knih!“

⁷⁴ HAVELKA, Jiří: Laskavý čtenář kupuje a čte elektronické knihy, lupa.cz [online], [2011-06-06], [cit. 2012-04-05]. Dostupný z www: <http://www.lupa.cz/clanky/laskavy-ctenar-kupuje-a-cte-elektronicke-knihy/>.

⁷⁵ UHLÍŘ, Zdeněk: Elektronická kniha a nové žánry, Ikaros [online], 2001, roč. 5, č. 10, [cit. 2012-04-05]. Dostupný z www: <http://www.ikaros.cz/elektronicka-kniha-a-nove-zanry>.

⁷⁶ VANĚK, Aleš: Je elektronická kniha (eBook) dalším stupněm v evoluci publikování dokumentů? Ikaros [online], 2001, roč. 5, č. 10, [cit. 2012-04-05]. Dostupný z www: <http://www.ikaros.cz/je-elektronicka-kniha-ebook-dalsim-stupnem-v-evoluci-publikovani-dokumentu>.

⁷⁷ HAVELKA, Jiří: Laskavý čtenář kupuje a čte elektronické knihy, citováno dříve.

Film a literatura

Posledním médiem, které se může jevit jako alternativa tištěné knihy je film. O silném poutu mezi literaturou a filmem nemůže být pochyb. Tvoří ho především narativní potenciál filmu. „*Cokoli se dá říci slovy v románu, může zhruba být zobrazeno nebo řečeno ve filmu.*“⁷⁸ Rozdíl mezi těmito dvěma přístupy zobrazení je však evidentní. Lingvistická narace v literatuře je zcela odlišná od narace obrazové, se kterou se setkáváme ve filmu. Značný rozdíl mezi literaturou a filmem se také objevuje v pojetí času. Film vytváří dojem, že děj se odehrává v přítomnosti, v reálném čase. „*Tím se na první pohled ovšem románu vzdaluje, neboť ten je svou podstatou „vzpomínáním na minulost“.*“⁷⁹ Přítomný čas tedy film jistým způsobem omezuje. Romány takto omezeny nejsou, končí právě tehdy, kdy to určí jejich autor. Film nikdy nezvládne plně obsáhnout knihu. Filmový scénář má přibližně třetinový rozsah v poměru k románu. Detaily, které jsou v knize, se musí zákonitě vytrácet z filmové adaptace. Jedinou alternativu, která se jeví jako řešení, představují televizní seriály.⁸⁰

„*Zatímco slovo navozuje představu, filmový obraz ukazuje smyslově konkrétní realitu.*“⁸¹ A právě tato konkretizace problematizuje adaptování pomocí filmu, dochází k určitým významovým posunům. Marie Mravcová vidí hlavní problém v podcenění interpretační stránky díla. V interpretaci vidí mnohem větší úskalí, než ve zvládnutí předlohy.⁸² Neobává se dopadu na literární předlohu, protože podle ní „*sebezdářilejší filmový výtvar nemůže originálu ublížit.*“⁸³ S touto tezí osobně příliš nesouhlasím, podle mě se filmová adaptace zpětně na knize promítne. Jedná se o přístup čtenáře. Pokud není filmový příběh zdařilý, těžko můžeme předpokládat, že bude inspirovat diváky k přečtení příběhu v knižním originálu. Souhlasím s myšlenkou hlubšího porozumění literárnímu dílu, nutnost „*pochopení autorského i dobového kontextu*

⁷⁸ MONACO, James: Jak číst film. Svět filmů, medií a multimedií. Umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie, Albatros, Praha 2004, s. 41.

⁷⁹ MRAVCOVÁ, Marie: Literatura ve filmu, Melantrich, Praha 1990, s. 12.

⁸⁰ MONACO, James: Jak číst film, Albatros, Praha 2004, s. 41–42.

⁸¹ MRAVCOVÁ, Marie: Literatura ve filmu, Melantrich, Praha 1990, s. 10.

⁸² Tamtéž, s. 8: „*Zbytečné a umělecky nicotné produkty nevznikají proto, že předlohu nelze zvládnout v celém dějovém rozsahu, že je problematické nalézt ekvivalent pro některé stylové postupy a komponenty (metaforický jazyk vypravěče, autorské komentáře, průhledy do hrdinova myšlení, úplné svázání vzpomínky s přítomným okamžikem apod.), ale proto, že realizátoři podcenili fázi interpretační, neujasnili si vlastní názor na danou předlohu, to, co jejím prostřednictvím chtějí vypovídat k dnešku; nehledali v ní plně filmovou inspiraci, nedomyšleli samostatně některé motivy či situace.*“

⁸³ Tamtéž, s. 8.

(*nestačí tu jen prosté čtenářské rozumění*).⁸⁴ Zajímavá je ideje Marie Mravcové interpretovat skrze esej.⁸⁵ Nemůžeme věřit, že by se někdy filmu mohlo povést plně okopírovat knižní předlohu. Tyto snahy snad už skončily.⁸⁶ Film se nám projevuje jako samostatné umění, které se literárním dílem spíše inspiruje, aby pak mohl přidat svou vlastní nadhodnotu. Existuje však hodnota, ve které není film schopen konkurovat knize: „*schopnost manipulovat slovy. Samozřejmě filmy také mají slova, ale obvykle ne v takové hojnosti a nikdy s konkrétní naléhavostí tištěné stránky. Román [...] oslavuje svůj materiál: jazyk.*“⁸⁷

Samozřejmě i film má svoje silné stránky. Literární příběhy nám vždy vypráví jejich tvůrce. Jsme odkázáni na autora a řídíme se podle něj. Nejsme schopni vidět ani slyšet nic víc, než co nám autor dovolí. U filmu to není stejné, často se nám může podařit vidět víc, než bylo zamýšleno. „*Důležitější ale je, že cokoli romanopisec popisuje, je filtrováno jeho jazykem, jeho předsudky a jeho úhlem pohledu. Ve filmu máme určitou míru svobodné volby, můžeme si vybrat spíše jeden detail než jiný.*“⁸⁸

Můžeme tak mluvit o mnohem aktivnějším zapojení pozorovatele. Slova v knize jsou jasně stanovena, obraz ve filmu se však neustále proměňuje podle toho, kam zaměříme svoji pozornost. Jestliže se na to podíváme z tohoto úhlu, jeví se nám film jako mnohem bohatší zážitek.⁸⁹ Ve filmu můžeme najít odkazy hned několika umění (divadlo, malířství, architektura, hudba, literatura). Prvků využitých z literatury je hned několik: „*1) fabulační osnovy (událost v čase), formy vyprávění (vedení paralelních linií, retrospektivy, chronologii a její porušování, zavedení subjektivního hlediska); 2) reálné slovní soustavy: dialog, monolog, komentář; a konečně 3) metaforická či symbolická uspořádání.*“⁹⁰

Sémiotika, věda o znakových systémech, se také zajímá o vzájemné souvislosti mezi literaturou a filmem. Pokud se na film podíváme z hlediska sémiotiky, zobrazí se nám jako smíšený komunikát verbálních a nonverbálních systémů. „*Filmový přepis*

⁸⁴ Tamtéž, s. 18.

⁸⁵ Tamtéž, s. 18: „*Ideálně by měl každý adaptátor s ambicí originálního výkladu schopen napsat nejprve samostatnou esej o zvolené předloze – v ní odůvodnit svou volbu, vyložit její smysl, co a proč pomine, co a proč dotvoří, na čem postaví významový posun vzhledem k současnosti.*“

⁸⁶ Tamtéž, s. 13: „*Máme za to, že diferencované, víceplánové, gradované epické vyprávění, soustředěné k psychologické analýze charakteru a prostředí, dosáhlo v podmínkách němeého filmu vrcholu Stroheimovou Chamtivostí (Greed, 1924) – adaptací románu Franka Norrise (Mc Teague). Neúnosná délka tohoto geniálního, leč neuveditelného díla – 12 800 minut, to je asi 12 promítacích hodin – svědčí o režisérově snaze vytvořit ekvivalent důkladné literární observace, uplatněné v naturalistickém románu.*“

⁸⁷ MONACO, James: Jak číst film, Albatros, Praha 2004, s. 44.

⁸⁸ Tamtéž, s. 42.

⁸⁹ Tamtéž, s. 43.

⁹⁰ MRAVCOVÁ, Marie: Literatura ve filmu, Melantrich, Praha 1990, s. 11.

*literární předlohy je pak sémiology vykládán jako intersémiologický překlad – překlad významů (tedy nikoli slovo od slova, ale smysl od smyslu), a to významů komunikátu, jenž byl zformován v jednom sémantickém systému prostřednictvím znaků jiného sémantického systému.*⁹¹ V rámci tohoto intersémiologického překladu se nemůžeme zaměřit pouze na rovinu materiální, ve smyslu slova a jeho fonofotografického záznamu, ale na mnohem širší strukturu významu a používaných formací (*postava, prostředí, motiv, časové relace, rytmus vyprávění, atmosféra, vyprávěcí „grif“ – jako například zrušení chronologie*).⁹²

Mezi literaturou a filmem existuje vzájemné ovlivňování. I když se na první pohled zdá, že literatura působí na film mnohem silněji, než se film promítá do literatur, je to jen zdání. Samozřejmě, že populární a čtenářsky ověřená literární díla představují pro film obrovský inspirativní potenciál. V nynější době však i spisovatel myslí dopředu, jestli je jeho příběh přitažlivý i pro filmovou adaptaci. Současná tendence románových příběhů se orientuje spíše na menší rozsah, který by byl bližší filmovým scénářům. Jakoby literatura směřovala dvěma směry. *„Prozaická narace se ve dvacátém století rozdělila na dvě formy. Populární román, který se nyní velmi úzce pojí na film, že někdy vznikne přímo jako scénář. A elitní román, kde vzniká „umělecké“ avantgardní dílo.*⁹³ *„Alexandr Jackiewicz: „Potřeba uvidět literární dílo je tak přirozená a silná, že adaptace budou vznikat tak dlouho, jak dlouho bude existovat film, ačkoli jsou často barbarstvím.“ (Historia literatury w moim kinie, Warszawa 1974, s. 13)*⁹⁴ Literatura se neustále vyvíjí, v současnosti vznikají literární díla v multimediálním světě, a tak je přirozené a žádoucí, aby se literatura přizpůsobila a zapojila do světa nových technologií a neustálých inovací.

⁹¹ Tamtéž, s. 10.

⁹² Tamtéž, s. 11.

⁹³ MONACO, James: Jak číst film, Praha 2004, s. 44.

⁹⁴ MRAVCOVÁ, Marie: Literatura ve filmu, Melantrich, Praha 1990, s. 8–9.

Metodologie

Teorie výzkumu⁹⁵

Jednalo se o empirickou podobu výzkumu, protože jsem pracovala s konkrétními údaji a informacemi získanými prostřednictvím dotazníkového sběru dat. Užívala jsem dvě základní metody – srovnávací a statistickou. Při používání srovnávací metody jsem komparovala jednotlivé poznatky svého výzkumu, šlo mi o sledování souvislostí, určitých následností a podobností, nebo naopak rozdílností. U metody statistické jsem analyzovala kvantitativní data, kterých jsem dosáhla za pomoci dotazníkového šetření.

Používala jsem kvantitativní přístup, protože předmět mého zkoumání se dal měřit, třídít a uspořádat. Data jsem získala ve formálně porovnatelné podobě, a tak mohly být analyzovány statistickými metodami. Mým záměrem bylo „*ověřit platnost představ o výskytu charakteristik zkoumaných fenoménů, případně o vzájemných vztazích těchto charakteristik, také o jejich vztazích k dalším objektům a jejich vlastnostem.*“⁹⁶

Teorie dotazníků je specifická pro sociální výzkum, protože se jedná o kontaktní zkoumání výhradně živých osob. Existuje několik pravidel při tvorbě otázek. Zaprvé dotaz musí být srozumitelný i osobám, které se nepohybují v oboru a neznají tak odborné termíny a formulace. Dále musí být otázka jednoznačná. Formulace by neměla být v žádném případě sugestivní. Existují tři typy otázek – volné, uzavřené a polouzavřené. Ve volné otázce nemá respondent žádnou variantu odpovědi, a odpovídá proto vlastními slovy. Tato otázka má svou výhodu i nevýhodu. Výhodou je zjištění přesného názoru respondenta, nevýhodou pak může být náročné zpracování rozličných odpovědí. V uzavřených otázkách si musí respondent zvolit z nabízených variant. Na rozdíl od volných otázek je v tomto případě výhodou velmi dobré zpracování odpovědí, nevýhodou pak může být jisté zkreslení, protože dotázaný mohl volit variantu jako kompromis. Přejít mezi volnou a uzavřenou otázkou je otázka polouzavřená. U této otázky může respondent vybírat nejen z variant odpovědí, ale má i možnost odpovědět vlastními slovy. Dále můžeme dělit otázky z hlediska počtu

⁹⁵ Definuji tři základní pojmy: výzkum – průzkum – šetření. REICHEL, Jiří: Kapitoly metodologie sociálních výzkumů, Grada publishing, a.s., Praha 2009, s. 26: „**Výzkum** bývá většinou považován za obecnější, širší pojem. Označuje se jím dlouhodobá, plánovitá činnost zahrnující jak teoretickou tak empirickou podobu. **Průzkum** bývá chápán jako jedna z etap výzkumu, která se odehrává v terénu, poměrně rutinní výzkumná akce bez podstatnějšího teoretického zázemí. **Šetřením** je nazývána aplikace konkrétního výzkumného nástroje v terénu (dotazníkové šetření), obvykle realizovaná v rámci určitého průzkumu.“

⁹⁶ REICHEL, Jiří: Kapitoly metodologie sociálních výzkumů, Grada publishing, a.s., Praha 2009, s. 40.

variant na dichotomické (možnost pouze dvou variant) a polytomické (více variant odpovědí). Polytomické varianty pak členíme podle způsobu vybírání odpovědí. Pokud má respondent vybrat pouze jednu možnost, jedná se o podobu výběrovou (disjunktivní). Pokud má dotazovaný možnost vybrat více odpovědí, pak se hovoří o podobě výčtové. Existuje ještě specifický podtyp otázky výčtové s pořadím, ale tu jsem ve svém dotazníku neuplatňovala. V mém dotazníku jsem také využila otázky filtrační, podle odpovědi byl respondent dále nasměrován na rozvíjející podtyp otázky.⁹⁷

Při užití kvantitativního přístupu se využívá standardizovaný dotazník se souborem otázek uzavřených, méně pak polouzavřených a v nejmenší míře otevřených. Dotazník je vytištěn jako formulář s menším počtem stránek. V úvodu musí být respondentovi sdělena předpokládaná délka, kterou stráví vyplňováním dotazníku. Podstatným prvkem dotazníku je i jeho vzhled. Měl by být přehledný a graficky upravený. Důležitou roli hraje návratnost. Já jsem zvolila variantu dotazování prostřednictvím kolektivního vyplňování, při kterém je návratnost stoprocentní.⁹⁸

Vyhodnocování kvantitativních dat má několik vývojových etap: kódování – třídění – úpravy znaků. Na začátku je nutné jednotlivým variantám přiřadit symboly, obvykle číselné. Kódování tedy pracuje s odpověďmi respondentů, které byly předem stanoveny. Důležitý je tzv. kódovací klíč, podle kterého se kódují jednotlivé odpovědi. Rozlišuje se několik hodnot kódu – symbolická (u kvalitativních variant jako je pohlaví), pořadová (vzdělání), číselná (počet přečtených knih). Složitější kódování probíhá u polytomických výčtových otázek. „*Nemá-li tato otázka příliš variant, lze pro každou jejich kombinaci stanovit samostatný kód, tvoří-li ji větší počet kategorií, je nutné kódovat ji jako baterii dichotomických otázek*“⁹⁹ Data si lze představit ve virtuální matici, kdy počet řádků odpovídá počtu respondentů a počet sloupců znamená počet otázek (kódovaných znaků). Po kódování následuje třídění, které je už součástí analýzy dat. „*Pro každý znak se identifikuje četnost výskytu jeho jednotlivých variant.*“¹⁰⁰ Získané údaje mohou být uváděny v absolutních (faktických číslech) nebo relativních (procentech) četnostech. Dále je možné porovnávat tyto četnosti a získat rozložení variant odpovědí u respondentů. Další fází, která následuje po třídění dat, je úprava znaků (překódování). Úprava kódů je potřebná ve dvou situacích. Za prvé, když počet variant odpovědí na volné otázky je příliš různorodý. Je lepší vytvořit určité

⁹⁷ Tamtéž, s. 99–104.

⁹⁸ Tamtéž, s. 119–123.

⁹⁹ Tamtéž, s. 156.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 157.

intervaly nebo obecnější kategorie. Ve druhé přesně opačné situaci, kdy některé kategorie vykazují velmi malou četnost, se doporučuje tyto kategorie sloučit s jinými, které jsou jim příbuzné.¹⁰¹

Metodika šetření Jiřího Trávnička v knize Čteme? (2008) a Čtenáři a internauti (2011)

Reprezentativní výzkum se zaměřil na populaci České republiky starší 15 let. Jednalo se o kvantitativní výzkum s dotazníkovým sběrem dat. Dotazník k první knize čítal 38 otázek, druhý dotazník se rozrostl na 41 otázek. „80 % dotazníku zůstává stejných (kvůli srovnání), 20 % se zaměří na jednu specifickou oblast: 2007 - knihovny, 2010 – beletrie.“¹⁰² Šetření probíhalo formou face-to-face (tazatel byl přítomen při vyplňování). Délka vyplnění odpovídala přibližně 30 minutám a návratnost byla velmi vysoká (dva dotazníky na tři respondenty). V dotazníku se objevily všechny tři typy otázek – uzavřené, polouzavřené i volné. Většina dotazů byla směřována na odpověď pouze jednou variantou, objevovaly se však otázky s dvěma až třemi možnostmi odpovědí. Jako motivační prvek k vyplnění dotazníků byl nabízen knižní katalog nebo zvýhodněné členství ve veřejné knihovně. Respondenti hodnotili dotazník jako srozumitelný a byli komunikativní. Jiří Trávniček připouští, že mohlo dojít k určitému zkreslení, protože dotazník byl sestaven na základě sebehodnocení respondentů. Dalším úskalím mohlo být rozličné porozumění otázkám. Pro některé respondenty mohlo být obtížnější vzpomenout si, kolik knih za rok přečetli nebo zakoupili. Vliv mohla mít i délka dotazníku, kdy 30 minut je hranice, u které lze počítat s postupným snižováním pozornosti. Dotazník byl sestaven tak, aby se kryl se složením populace České republiky. Kontrolovaly se proto znaky jako pohlaví, věk, ekonomická aktivita, kraj a velikost místa bydliště. Kontrolním znakem nebylo vzdělání, i když ve vztahu ke čtení má velmi úzkou vazbu. Vzdělanostní struktura respondentů neodpovídala struktuře vzdělání populace České republiky. Dotazování se liší o něco málo vyšším vzděláním, než jakému odpovídají výsledky statistického úřadu. Odchylky však nebyly výrazné. V rámci dotazníků byl respondentům dán prostor i pro vyjádření vlastních postřehů. Sběr dat se uskutečnil od 25. května – 16. června 2007 pro první knihu a 1. června – 30. června 2010 pro druhou knihu.¹⁰³

¹⁰¹ Tamtéž, s. 153–161.

¹⁰² Ústav pro českou literaturu AV ČR: Čtenáři a čtení v České republice [online], [cit. 2012-03-26]. Dostupný z [www: http://www.ucl.cas.cz/cs/ctenari-a-cteni](http://www.ucl.cas.cz/cs/ctenari-a-cteni).

¹⁰³ TRÁVNÍČEK, Jiří: Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007), Host, Brno 2008, s. 33–35, 190.

Struktura mého dotazníku

Dotazník měl dvacet devět otázek strukturovaných do pěti částí, celý dotazník je zobrazen v příloze č. 1. V první úvodní části byly čtyři otázky, v kterých měl respondent uvést školu, třídu a věk. Ve čtvrté otázce o pohlaví měl zvolit z variant muž – žena. Druhá část dotazníku se věnovala audioknihám. Všech pět otázek (5.–9. otázka) bylo dichotomických s výběrem pouze jedné odpovědi, respondenti volili ano – ne. Otázky šest a sedm byly filtrační, podle kladné nebo negativní odpovědi byl respondent odkázán na podotázku. Při odpovědi ano byl nasměrován na volné otázky 6.1. a 7.1. Pokud dotazovaný na otázku šest odpověděl ne, vybíral u otázky 6.2. ze tří možností ano – ne – nevím. U negativní odpovědi u otázky sedm, byl respondent nasměrován na dichotomickou podotázku 7.2., kde volil ano – ne. Třetí část dotazníku se zaměřila na digitální knihy a způsob jejich četby. Z jedenácti otázek (otázky 10. – 20.) byla většina (10., 12.–13., 17.–18., 20.) dichotomických s variantami ano – ne. U polytomických otázek jedenáct a čtrnáct bylo na výběr z ano – ne – nevím. U filtrační otázky jedenáct při odpovědi ano následovala volná podotázka, při odpovědi ne respondent volil z možností ano – ne – nevím. Polytomické otázky patnáct a šestnáct byly výčtové, respondenti mohli volit více variant zároveň. U otázky devatenáct při kladné odpovědi, mohl dotazovaný odpovědět na volnou otázku. Čtvrtou součástí dotazníku byly otázky (21.–25.) na téma filmů. V dichotomických otázkách (21.–22., 25.) vybíral respondent z možností ano – ne. Polytomická otázka dvacet tři byla výběrová, dotazovaný mohl zvolit ze čtyř variant pouze jednu. Otázka dvacet čtyři byla volná. Poslední částí dotazníku byly doplňující otázky (26.–29.). Všechny otázky byly polytomické, u tří výčtových otázek (26.–27., 29.) si respondent mohl zvolit více možností zároveň. U výběrové otázky dvacet osm volil pouze jednu variantu z ano – ne – nevím. Poslední otázka byla polouzavřená, respondent měl možnost připsat vlastní variantu.

Realizace výzkumu

Mým zájmem bylo zjistit postoj středoškolských studentů k novým médiím, která mohou nahradit nebo již nahrazují tištěnou knihu. Šlo mi o jejich znalost a využívání nových technologií jako je film, audiokniha, digitální kniha, kterou mohou

TRÁVNÍČEK, Jiří: Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010), Host, Praha 2011, s. 41–42, 182.

číst pomocí počítače (internetu), digitální čtečky, tabletů nebo pomocí chytrého telefonu (Smartphone). Jako reprezentativní vzorek respondentů jsem zvolila studenty vyššího Gymnázia Písek.¹⁰⁴ Tento typ střední školy jsem si vybrala ze dvou důvodů. První důvod vyplynul z předpokladu, že gymnázium bude mít největší procento čtenářů a setkám se zde s větším zájmem o knihu, než bych se setkala na jiných středních školách. Mým prioritním zájmem nebylo zjišťování poměru čtenářů – nečtenářů (jako ve výzkumu Jiřího Trávnička), ale zkoumala jsem, jakým způsobem středoškolsí studenti přistupují k četbě alternativních zdrojů, které se odlišují od tištěné knihy. Ve své práci nemám zájem zabývat se čtenářskou úrovní studentů na středních školách, proto nepřistupuji ke srovnávání jednotlivých středních škol, ale zaměřuji se pouze na jednu z nich, u které předpokládám nejsilnější čtenářskou základnu. Jsem si vědoma, že výsledky, dosažené sběrem dat na gymnáziu, budou odlišné než výsledky, kterých bych dosáhla na jiných středních školách. Předpokládám, že průměrná středoškolská čtenářská úroveň je nižší než úroveň, které dosahují studenti gymnázia. Druhým důvodem, proč jsem zvolila Gymnázium Písek, byla moje osobní zkušenost s touto školou, kterou jsem absolvovala. Zním tedy dobře učitelský sbor, který mi byl při mém průzkumu velmi nápomocen. Během 1.–2. února 2012 jsem navštívila šestnáct tříd čtyř ročníků gymnázia (čtyřleté gymnázium – 1. A, 1. B, 2. A, 2. B, 3. A, 3. B, 4. A, 4. B; šestileté gymnázium – francouzská sekce – 3. F, 4. F, 5. F, 6. F; osmileté gymnázium – 5. O, 6. O, 7. O, 8. O). Každou třídu jsem navštívila osobně, většinou v hodinách českého jazyka. Vyučující se chovali velmi vstřícně a věnovali mi průměrně patnáct minut ze svého vyučovacího času. V úvodu jsem se studentům představila a vysvětlila jsem jim, o jaký výzkum se jedná. V krátkosti jsem představila strukturu dotazníku, jeho předpokládanou délku vyplnění, což bylo v průměru deset minut, a to, co zajímalo studenty nejvíce, že dotazník je zcela anonymní a bude sloužit pouze jako statistika do mé bakalářské práce. Protože se jednalo o kolektivní vyplňování formou tváří v tvář (face – to – face), návratnost byla stoprocentní. Studenty jsem seznámila s dosavadním výzkumem čtenářů, který provádí Jiří Trávniček. Vybrala jsem několik zajímavostí z jeho knih, abych studenty zaujala. Mluvila jsem o poměrně vysokém počtu čtenářů v České republice oproti jiným zemím, o snižujícím se trendu nakupování knih, o internetu, který tištěným knihám nekonkuruje. Po vyplnění dotazníku měli studenti

¹⁰⁴ Vyšším gymnáziem mám na mysli studenty čtyř posledních ročníků. Gymnázium Písek má i třídy osmileté a třídy francouzské sekce (šestileté), kde jsou studenti mladší 15 let, což byla má spodní věková hranice pro možnost vyplňování dotazníků.

možnost se na cokoli zeptat, nejen k problematice mého výzkumu. Celkem jsem získala 357 vyplněných dotazníků, z nichž byl pouze jeden vyřazen ze statistiky z důvodu chybného vyplnění (byla vynechána polovina otázek).

Multimediální čtenáři v datech

Pojďme se podívat, jak vnímá naše nejmladší generace knihy a četbu ve světě plném nových technologií a možností. Jak se studenti gymnázia orientují v nabídce různých přístupů k vnímání literárních děl. Jak dokážou pracovat s alternativami běžné tištěné knihy a využívat plný potenciál těchto možností. Doplňme si tento průzkum o určitý aktuální žebříček autorů a titulů, které dnešní studenti čtou nejen v tištěné podobě.

Nyní je stěžejní představit otázky z dotazníku, který respondenti vyplňovali. Dotazník je zobrazen v příloze č. 1. Jeho strukturu jsem prezentovala v kapitole věnované metodologii, stejně tak i realizaci tohoto průzkumu mezi studenty. Dotazníkového šetření se zúčastnily všechny třídy vyššího Gymnázia Písek s věkovým rozpětím 15 až 20 let. Použitelná data jsem získala od 356 respondentů, z nichž bylo 223 žen (63 %) a 133 mužů (37 %).¹⁰⁵ Věkové rozložení je zobrazeno v tabulce č. 1. Nejsilnější věkové zastoupení můžeme nalézt ve skupině sedmnáctiletých (27 % ze všech respondentů), v této věkové skupině jsou také nejsilněji zastoupeny ženy (28 %). Největší procento mužů (28 %) najdeme mezi šestnáctiletými, kteří tvoří rovnou čtvrtinu (25 %) všech dotazovaných. Další silnou věkovou skupinou jsou respondenti ve věku 18 let (24 %), v této skupině se již více rozevřely pomyslné nůžky mezi pohlavími, i když mezi osmnáctileté spadá celá pětina všech mužů (20 %), dívky jsou tu se svými 27 % zastoupeny silněji. 12 % ze všech respondentů tvoří studenti ve věku 19 let, spadá sem 21 žen (9 % ze všech ženských respondentů) a 21 mužů (16 % ze všech mužských respondentů). Patnáctiletí představují desetinu z celkového počtu dotazovaných. Zanedbatelný vliv na výzkum měli studenti ve věku 20 let, kteří se podíleli na odpovědích pouze 1 %.

Audioknihy mezi studenty

Respondenti v téměř naprosté většině (94 %) odpovídali kladně na otázku, zda znají pojem audiokniha.¹⁰⁶ Rozdíl v obeznámenosti se zvukovou knihou mezi ženami a muži je zde naprosto minimální, termín audiokniha zná 95 % dotazovaných žen a

¹⁰⁵ Tento nepoměr v pohlaví respondentů je na střední škole typu všeobecného gymnázia očekávatelný. Kdybych se snažila o rovnocenné zastoupení žen a mužů, můj vzorek respondentů by se razantně snížil. Upřednostnila jsem větší počet respondentů, kteří vytvoří reprezentativní vzorek středoškolských studentů na gymnáziu, před stejnoměrným počtem mužů a žen.

¹⁰⁶ Přesné znění dotazníkové otázky: „5. Znáte pojem audio-kniha?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

94 % dotazovaných mužů. Pouze 20 respondentů (z 356) odpovědělo, že tento pojem nezná. Další otázka v dotazníku směřovala na osobní zkušenost se zvukovou podobou knihy.¹⁰⁷ V tomto případě počet kladných odpovědí klesl na 72 %. Průzkum ukázal, že muži mají s audioknihami větší zkušenost (v 74 %) než ženy, které se drží ve všeobecném průměru (72 %). V případě, když propojíme první dvě otázky, které se věnují známosti pojmu audiokniha a empirické zkušenosti s ní, zjistíme, že 75 % dotazovaných, kteří znají pojem audiokniha, s ní mají i osobní zkušenost. Naopak 25 % sice pojem zná, ale osobní zážitek jim chybí. Překvapivé může být, že 30 % respondentů, pro které je tento pojem neznámý, se už se zvukovou podobou knihy setkalo. Ve většině (70 %) však platí, že respondent, který nezná pojem audiokniha, se s ní ani empiricky neseťkal.

Součástí otázky, týkající se zkušenosti s audioknihou, byla volná podotázka, o jakou audioknihu se jednalo.¹⁰⁸ 12 % z respondentů, kteří odpověděli kladně na zkušenost s mluvenou knihou, nevyužilo možnosti uvést autora nebo titul zvukové podoby knihy, se kterou se již setkalo. 227 studentů (88 %) však na tuto podotázku odpovědělo. Žebříček autorů je zobrazen v tabulce č. 2 – v tabulce se objevují autoři a tituly, které byly v dotazníku uvedeny aspoň třikrát. Jako nejznámější knihu, kterou studenti slyšeli ve formě audioknihy, uvádí Harryho Pottera od J. K. Rowlingové, tento titul uvedli v 46 případech (19 % ze všech respondentů). S touto odpovědí jsme se mohli setkat o něco málo častěji u mužů (v 15 %) než u žen (v 12 %). Další častou odpovědí (u 17 respondentů) byly pohádky od různých autorů. 5 % dotazovaných (12 respondentů) slyšelo v mluvené formě jednu z knih od J. R. R. Tolkiena: *Hobit* nebo *Pán prstenů*, tohoto autora uváděli především muži. Dalšími zmiňovanými byli autoři povinné četby: Karel Hynek Mácha, Franz Kafka, Viktor Dyk, William Shakespeare, Jan Neruda, Karel Jaromír Erben, Božena Němcová, Karel Čapek, Moliér, nechyběl ani titul Bible.

Druhá podotázka, která se vázala na negativní odpověď na osobní zkušenost se zvukovou knihou (týkala se 98 respondentů), zněla, jestli by respondenti měli zájem vyzkoušet si audioknihu.¹⁰⁹ Zajímavé je, že na tuto podotázku reagovalo 140 studentů, to znamená, že 42 respondentů reagovalo na podotázku, která se jich netýkala. Ale i tato

¹⁰⁷ Přesné znění dotazníkové otázky: „6. Setkal/a jste se někdy se zvukovou podobou knihy?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹⁰⁸ Přesné znění dotazníkové otázky: „6.1. Pokud ano, o jakou knihu se jednalo?“

¹⁰⁹ Přesné znění dotazníkové otázky: „6.2. Pokud ne, měl/a byste zájem vyzkoušet audio-knihu?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne – nevím“.

odchylka o něčem vypovídá. Buď měli tito respondenti potřebu se vyjádřit k tomu, že o audioknihy mají nebo nemají zájem, nebo nevěnovali dotazníku dostatečnou pozornost a plně neporozuměli struktuře otázek. Z těch, kteří odpovídali, že nemají osobní zkušenost s audioknihou, by ji chtělo 60 % vyzkoušet. Naopak 24 % studentů, kteří se s audioknihou nesetkali, po tom ani netouží. A 16 % respondentů, bez osobní zkušenosti, se neumělo rozhodnout, zda má nebo nemá zájem o mluvící knihy. Pokud do analýzy výsledků zapojíme i statistickou anomálii (respondenti, kteří odpovídali na otázku, i když neměli), tak 45 % dotazovaných, kteří se už s audioknihou setkali, má o její využívání i nadále zájem. A naopak 26 % z nich už o zvukovou podobu knihy nestojí a 29 % z respondentů s osobní zkušeností s audioknihou neví, jestli by ji chtělo znovu využít.

Cílem následující otázky bylo zjistit, zda studenti někdy slyšeli reprodukci audioknihy v rozhlasu (rádiu).¹¹⁰ Dá se říct, že touto otázkou se respondenti rozdělili na dva téměř stejné tábory: na ty, co už v rádiu audioknihy slyšeli (53 %) a na ty, co nikoli (47 %). Celkově muži (v 56 %) patřili mezi ty, kteří se s mluvící knihou v rozhlasu už setkali. Respondenti, kteří odpověděli kladně na otázku s audioknihou v rádiu, měli možnost vyplnit, o jakou rozhlasovou stanici se jednalo,¹¹¹ této podotázky nevyužilo 32 % respondentů. 128 studentů (68 %) ji však vyplnilo. V téměř naprosté většině respondenti uváděli Český rozhlas (88 % dotazovaných, kteří vyplnili tuto podotázku), jako další odpověď se objevovalo Radio Proglas (8 %). 40 % z těch, kteří uvedli Český rozhlas, ještě dále specifikovalo přímo stanici: ČRo 1 – Radiožurnál uvedlo 20 % a 13 % respondentů napsalo ČRo 2 – Praha (Dvojka). Detailnější rozložení hlasů ve vztahu ke stanicím Českého rozhlasu je zobrazeno v tabulce č. 3.

Pokud respondenti odpověděli negativně na otázku ohledně zkušenosti s audioknihou v rozhlasu, měli dále reagovat na podotázku o jejich zájem o knižní program na jejich rozhlasové stanici.¹¹² 4 studenti (2 %) tuto podotázku vynechali. Dotazovaní, kteří audioknihy v rádiu neslyšeli, v 69 % uváděli, že by o takový program zájem neměli. Z hlediska pohlaví by 34 % ze všech žen a 31 % ze všech mužů mluvící knihy v rádiu slyšet nechtělo. Naopak zájem by mělo 28 % respondentů. I u této podotázky se objevila statistická odchylka – 45 studentů reagovalo na tuto podotázku,

¹¹⁰ Přesné znění dotazníkové otázky: „7. Slyšel/a jste někdy předčítání knihy v rozhlasu (rádiu)?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹¹¹ Přesné znění dotazníkové otázky: „7.1. Pokud ano, na jaké rozhlasové stanici?“

¹¹² Přesné znění dotazníkové otázky: „7.2. Pokud ne, měl/a byste zájem o takový program na Vaší rozhlasové stanici?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne – nevím“.

i když pro ně nebyla určena. 71 % z těchto respondentů uvádělo, že by nemělo zájem o takový druh pořadu na jejich rozhlasových stanicích.

Další otázka se zaměřila na znalost internetového portálu Českého rozhlasu, na kterém je možné volně poslouchat několik audioknih.¹¹³ Projekt Čtenářský deník se zaměřuje na autory, kteří patří především do povinné četby, proto mě zajímalo, jestli studenti gymnázia tuto webovou stránku znají. Pro pětinu všech dotazovaných (20 %) tato internetová stránka není novinkou. Bohužel 80 % respondentů tuto možnost poslouchat kanonická díla online nezná. Tato neznalost nejspíš souvisí s menší mírou podaných informací ze strany učitelského sboru. Prokázala to otázka, která se dotazovala, zda jsou studentům podávány informace o audioknihách.¹¹⁴ Ve většině (71 %) zněla odpověď respondentů negativně. Muži uváděli o něco častěji (74 % všech mužů) než ženy, že nejsou svými vyučujícími informováni o zvukových formách knihy. 105 studentů (29 %) potvrdilo, že je vyučující informovali o možnostech mluvicích knih. Kladně tedy odpovědělo 31 % všech žen a 26 % ze všech mužů.

Přehled otázek a odpovědí, které se týkaly problematiky audioknih, je zaznamenán v tabulce č. 4.

Čtenáři ve světě digitálních knih

Obdobně jako u audioknih, bylo nejdříve zjišťováno, zda respondenti znají pojmy spojené s digitální knihou.¹¹⁵ Výsledky šetření stanovily, že 90 % ze všech dotazovaných se už s pojmy, které souvisí s elektronickou knihou, někdy setkalo. Termíny pro e-book byly známější pro muže (v 122 případech ze 133, tedy 92 %) než pro ženy (v 89 %). Pouze desetina respondentů pojmy související s e-knihami neznala. V navazující otázce, která se týkala osobní zkušenosti s digitalizovanou knihou,¹¹⁶ byl zaznamenán pokles, kdy se s e-knihou setkalo jen 64 % respondentů. Velmi znatelný je tu rozdíl mezi pohlavími. Zatímco kladnou odpověď na otázku, zda se dotazovaní setkali s e-bookem, uvedlo 58 % žen, muži jsou v této technologii mnohem zběhlejší, celých 74 % potvrdilo osobní zkušenost s digitální knihou. Stejně znatelný rozdíl panuje i mezi respondenty, kteří se s elektronickou knihou nesečkali

¹¹³ Přesné znění dotazníkové otázky: „8. Znáte webovou stránku Českého rozhlasu, kde v sekci Čtenářského deníku máte zpřístupněno několik kanonických děl v audio?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹¹⁴ Přesné znění otázky: „9. Byl/a jste informován/a Vaším vyučujícím o možnosti audio-knih jako variant knih tištěných?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹¹⁵ Přesné znění dotazníkové otázky: „10. Znáte pojmy e-kniha, e-book, digitální kniha?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹¹⁶ Přesné znění dotazníkové otázky: „11. Setkal/a jste se někdy s digitalizovanou podobou knihy?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne – nevím“.

(26 % všech studentů). 31 % žen přiznalo, že nemá žádný zážitek s e-bookem, zatímco mužů bez zkušenosti s touto formou knihy bylo jen 18 %. Desetina respondentů odpověděla, že neví, jestli se s e-knihou někdy setkala.

Pokud propojíme předcházející dvě otázky (znalost pojmu e-kniha a osobní zkušenost s ní), zjistíme, že 69 % studentů zná tento pojem a empiricky se s digitální formou knihy setkala. Téměř čtvrtina dotazovaných (24 %) uvádí, že jim je pojem sice známý, ale osobní zkušenost s e-bookem jim chybí. Pouhých 22 studentů (17 %) přiznává, že přesto, že termín zná, neví, jestli se s e-knihou už někdy setkala. Poněkud netypicky může vyhlížet případ 8 studentů (2 %), kteří uvedli, že pojem e-booku je pro ně neznámý, ale s digitální formou knihy se již setkali. 42 % respondentů z těch, kteří pojem neznají, odpovědělo, že s elektronickou knihou žádnou zkušenost nemá. A 36 % studentů bez znalosti termínu digitální knihy se nedokázalo rozhodnout, jestli se s e-knihou někdy setkala.

Na otázku související s osobní zkušeností s e-bookem se vážala volná podotázka, která měla zjistit, o jakou digitální knihu se jednalo.¹¹⁷ 57 dotazovaných (z těch, kteří odpověděli kladně na zkušenost s e-knihou) nevyužilo příležitosti uvést autora nebo titul elektronické knihy. 171 studentů však na volnou podotázku odpovědělo a z jejich odpovědí jsem sestavila žebříček nejčastěji čtených autorů v digitální podobě. Seznam, ve kterém jsou uvedeni autoři se třemi a více hlasy, je zobrazen v tabulce č. 5. Na prvním místě se stejně jako u audioknih umístil Harry Potter od J. K. Rowlingové. V závěsu za ním se jako druhá nejčastěji uváděná autorka stala Stephanie Meyer se svou tetralogií *Stmívání*, uvedlo ji 12 žen (3 % ze všech respondentů). Další dvě místa v žebříčku obsadili autoři povinné četby: Karel Čapek a bratři Mrštíkové se svou *Maryšou*. Následovali dva v nynější době velmi oblíbení autoři světových bestsellerů: Dan Brown a Christopher Paolini s tetralogií *Odkaz dračích jezdců*. Další zmiňované tituly byly *Pýcha a předsudek* od Jane Austen, *Hobit* nebo *Pán Prstenů* od J. R. R. Tolkiena, následoval spisovatel Darren Shan a nechyběla ani Bible.

Druhá podotázka se zaměřovala na zájem nebo nezájem o digitální knihy.¹¹⁸ Tato podotázka byla určena pro 93 respondentů, kteří odpověděli, že s elektronickou knihou nemají žádné zkušenosti. Odpovědět na ni mohli, ale i dotazovaní, kteří uvedli

¹¹⁷ Přesné znění dotazníkové otázky: „11.1. Pokud ano, o jakou knihu se jednalo?“

¹¹⁸ Přesné znění dotazníkové otázky: „11.2. Pokud ne, měl/a byste zájem vyzkoušet e-knihu?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne – nevím“.

„nevím“ k otázce, jestli se už někdy setkali s digitální formou knihy (35 respondentů). Ale podotázka byla vyplněna od 153 studentů, opět se tedy setkáváme se statistickou anomálií. Vysvětlení bude nejspíš stejné jako u odchylky u obdobných otázek u audioknih, buď měli studenti potřebu se vyjádřit, nebo byli při vyplňování dotazníku nepozorní, nebo neporozuměli struktuře dotazníku. Nejdříve se budeme zabývat respondenty, pro které byla tato podotázka sestavena. Z 93 studentů, kteří se nikdy s e-knihou neseekali, by mělo 53 z nich (57 %) zájem vyzkoušet si elektronickou knihu. Naopak 27 % z těchto studentů (93) se o možné budoucí využívání digitálních knih nezajímá. Těch, co nevědí, jestli mají nebo nemají zájem o zkoušku e-booků (a zároveň s nimi nikdy neměli žádnou zkušenost) je 16 %. Když se budeme věnovat i výsledkům se statistickou odchylkou, zjistíme, že mírně převažuje zájem o to si digitální formu knihy vyzkoušet.

Následující otázky se zaměřovaly především na problematiku elektronických čteček. První dotaz ze série těchto otázek se věnoval znalosti technologie čtení za pomoci kapesní čtečky.¹¹⁹ Možnost čtení knih na kapesním elektronickém zařízení znalo 64 % dotázaných. Naopak 127 respondentů (36 %) si nebylo vědomo této technologie. Následoval dotaz na zkušenost s prací na e-čtečce.¹²⁰ Ve valné většině respondenti odpovídali negativně (83 %). Těch, kteří odpověděli, že už někdy použili čtečku digitalizovaných knih, bylo jen 59 (17 %). Osobní zkušenost s manipulací na elektronické čtečce mělo 13 % ze všech dotazovaných žen, na rozdíl od 22 % všech dotazovaných mužů, kteří jsou evidentně zběhlejší v užívání nejnovějších technologií. V případě, že propojíme poslední dvě otázky (znalost a používání e-čtečky), dojdeme k výsledku, že čtvrtina respondentů, která zná technologii čtecího zařízení, ho i použila. Jednalo se o pětinu žen (20 %), které uvedly, že znají možnost čtení na kapesní čtečce, a přibližně třetinu mužů (32 %). Poté existuje celkem silná skupina studentů, která sice možnosti e-čtečky zná, ale ještě neměla možnost ji použít – 172 studentů, tedy 48 % všech respondentů (51 % ze všech žen a 44 % ze všech mužů). Pokud se na celou problematiku podíváme z trochu jiného úhlu, zjistíme, že z dotazovaných, kteří odpověděli kladně na otázku o znalosti existence e-čtečky, ji 75 % nikdy nepoužilo. 35 % všech respondentů uvedlo, že nezná možnost osobní e-čtečky a tedy ji logicky

¹¹⁹ Přesné znění dotazníkové otázky: „12. Znáte možnost čtení pomocí kapesní čtečky?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹²⁰ Přesné znění dotazníkové otázky: „13. Použil/a jste někdy čtečku digitalizovaných knih?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

nikdy nepoužilo. Výjimku však tvoří 2 studenti, kteří odpověděli, že technologii kapesních čteček neznají, ale přesto ji už použili. Tuto logicky nepřijatelnou tezi přičítám nepozornému vyplňování dotazníku.

Na začátku roku 2012 Městská knihovna Písek uvedla do provozu novou službu, která umožňuje svým registrovaným čtenářům zapůjčování čteček elektronických knih. Na základě této informace jsem do dotazníku zařadila otázku, která by mapovala zájem studentů o tuto službu.¹²¹ 30 % všech dotázaných se rozhodlo pro kladnou odpověď, mělo by tedy zájem o knihovnické půjčování e-čteček. K této nové knihovní službě by se přiklánělo větší procento žen (34 %) než mužů (23 %). Nejvíce hlasů však získala odpověď „ne“, 134 respondentů (38 %) by možností půjčit si kapesní čtečku v knihovně nevyužilo. Negativní postoj k této službě vyjádřila téměř polovina všech mužů (46 %) a jen třetina všech žen (33 %). Skupinu nerozhodných v této otázce tvořila třetina všech studentů (33 %). Ti nevěděli, jestli by chtěli možnosti zapůjčení e-čtečky v knihovně využít.

Další dotaz byl směřován na zjištění, které zařízení studenti nejčastěji využívají k čtení elektronických knih.¹²² 124 respondentů (35 %) odpovědělo, že elektronickou knihu nečetlo (v 36 % ze všech žen a v 33 % všech mužů). Dotazovaní si mohli vybrat ze tří dalších možností: počítač, mobil, čtečka. U této otázky nebylo stanoveno kritérium pouze jedné odpovědi, takže studenti volili i více možností zároveň. Nejčastějším zařízením, na kterém dotazovaní čtou e-booky, je počítač (v 55 % všech odpovědí). Upřednostňují ho především ženy (57 %) oproti mužům s 50 %. Mobil si vybralo 15 % respondentů, toto zařízení preferovali více muži (18 %) než ženy (13 %). Elektronická čtečka se umístila hned v závěsu se svými 13 %, upřednostňovali ji především muži (19 %) na rozdíl od žen (10 %). Pokud se objevovaly odpovědi se dvěma variantami, byly to nejčastěji kombinace počítač se čtečkou (v 6 %) nebo počítač s mobilním telefonem (6 %). Všechny tři možnosti si vybrala jen 3 % studentů.

Následující otázka se týkala přístupu k digitálnímu textu, jestli studenti převádí text raději do tištěné podoby, nebo ho nechávají v elektronické formě.¹²³ Přibližně třetina všech respondentů (34 %) si text raději vytiskne, k tisku se přiklání především

¹²¹ Přesné znění dotazníkové otázky: „14. Využíval/a byste možnosti zapůjčení čtečky v knihovně?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹²² Přesné znění dotazníkové otázky: „15. Četl/a jsem digitální knihu:“. Výběr z odpovědí: „ano, na počítači – ano, přes mobil – ano, pomocí čtečky – ne“.

¹²³ Přesné znění dotazníkové otázky: „16. Pokud se setkáte s elektronickým textem, čtete ho na obrazovce počítače, nebo ho raději tisknete?“ Výběr z odpovědí: „přímo na obrazovce – raději tisknu“.

ženy (39 %), pouze čtvrtina mužů (25 %) přistupuje k tisknutí elektronického textu. 66 % procentům nevadí číst text přímo na obrazovce počítače nebo jiného čtecího zařízení. Text v digitální formě preferuje 75 % mužů, ženy se svými 61 % jsou zdrženlivější.

Další sekci otázek tvořily dotazy, které se zaměřovaly na znalost portálů s e-knihami. První z těchto otázek směřovala k projektu books.google.cz.¹²⁴ Tento projekt byl neznámý pro 74 % studentů, a to spíše pro ženy (v 78 %) než pro muže (66 %). Webovou stránku znala přibližně čtvrtina všech dotazovaných (26 %) s tím, že muži na tom byli lépe (34 % z mužů znalo books.google.cz) než ženy (s 22 %). Na tuto otázku navazoval dotaz, jestli respondenti už tuto webovou stránku navštívili.¹²⁵ 50 studentů (14 % všech dotazovaných) potvrdilo, že tuto stránku někdy použilo, týkalo se to téměř poloviny (53 %) těch, kteří uváděli, že tento internetový portál znají. Avšak ve většině případů (v 86 %) nemají studenti s webovou stránkou books.google.cz praktickou zkušenost. Poslední otázkou z této sekce byl dotaz na znalost jiné internetové stránky s e-booky.¹²⁶ Hodně respondentů (83 %) uvádělo, že už žádný další internetový portál nezná. Naopak se našlo 60 respondentů (17 %), kteří znají ještě jiné webové stránky s e-knihami. Odpověděla tak pětina mužů a 15 % žen. Těchto 60 studentů bylo ještě dále dotázáno, o jaký jiný portál se jednalo.¹²⁷ Možnost odpovědět nevyužilo 17 respondentů (28 %). Seznam uvedených webových stránek naleznete v tabulce č. 6. Nejuváděnějším internetovým portálem byl amazon.com, následoval portál ulozto.cz, který funguje na principu sdílení různých typů dat mezi uživateli. Jako další zdroj digitálních knih zmiňovali respondenti iBooks, tento portál je součástí online obchodu App Store, který funguje pouze pro uživatele Apple zařízení (iPod, iPad, iPhone). Někteří studenti si vzpomněli na projekt kramerius.nkp.cz. Následovaly ještě další webové stránky (e-books.cz, google.cz, projekt Gutenberg, palmknihy.cz), které dostaly po dvou hlasech.

Závěrečná otázka, která se týkala digitálních knih, měla zjistit, jestli jsou studenti o možnostech elektronických knih informováni.¹²⁸ 72 % všech respondentů

¹²⁴ Přesné znění dotazníkové otázky: „17. Znáte webovou stránku books.google.cz?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹²⁵ Přesné znění dotazníkové otázky: „18. Využil/a jste někdy této stránky?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹²⁶ Přesné znění dotazníkové otázky: „19. Znáte jiný portál s digitálními knihami?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹²⁷ Přesné znění dotazníkové otázky: „19.1. Pokud ano, jaký?“

¹²⁸ Přesné znění dotazníkové otázky: „20. Byl/a jste informován/a Vaším vyučujícím o možnostech digitálních knih jako varianty knih tištěných?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

uvedlo, že jim vyučující nepodal informace k problematice e-knih. Negativně odpovídali více muži (v 75 %) než ženy (v 70 %). 100 studentů (28 %) potvrdilo, že od vyučujících dostalo informace o elektronických knihách, takto odpověděla čtvrtina mužů a 30 % žen.

Přehled otázek a odpovědí, které se týkaly elektronických knih, je zobrazen v tabulce č. 7.

Pohled na filmy versus knihy

Mým záměrem bylo nalézt určitý poměr mezi vzájemným ovlivňováním knihy a filmu. Nejdříve zacílíme svůj pohled na vliv filmu, který vede k následnému přečtení knihy.¹²⁹ 290 respondentů (81 %) přiznalo, že po zhlédnutí filmu, který byl natočen podle knižní předlohy, mělo tendenci si knihu přečíst. Více se filmem nechaly ovlivnit ženy (v 87 %) než muži (73 %), kteří k originální knižní předloze sahají méně. Přibližně pětina studentů (19 %) uvádí, že film je neinspiroval k přečtení jeho knižní předlohy. Větší nezájem o knihu, podle které byl film natočen, mají muži (27 %), ženy se nezajímají jen v 13 %. V případě, že se na problematiku vzájemného ovlivňování podíváme z druhého konce, zjistíme, že 88 % dotazovaných se zajímá o filmové zpracování přečtené knihy.¹³⁰ Nezájem projevilo jen 44 respondentů (12 %), a to 15 % ze všech mužů a jen 11 % všech žen. Pokud se podíváme na obě dvě otázky zároveň, zjistíme, že 73 % respondentů volilo obě dvě odpovědi kladně, tedy ti, co si rádi přečtou knihu, která byla předlohou pro film, má zájem i o filmové zpracování jejich oblíbených knih. Celých 90 % studentů, kteří si následně přečtou knižní předlohu filmu, má zájem i na opačném procesu – přečte knihu a poté se podívá na film podle ní.

Následující otázka měla stanovit, jak respondenti hodnotí tradiční filmy podle knižní předlohy.¹³¹ Tento dotaz rozdělil studenty do čtyř skupin. Nejvíce respondentů (62 %) při volbě mezi filmem a knihou dalo přednost knize. Knihu preferovalo 71 % žen a jen 46 % mužů, rozdíl mezi pohlavími je tedy poměrně vysoký. Vysvětlením nejspíš bude, že ženy spíše inklinují k tradičním formám, zatímco muži jsou nakloněni novým technologiím. Druhá největší skupina (26 %) se vytvořila ze studentů, kterým se líbí (nelíbí) obě formy příběhu, neupřednostňují tedy ani film,

¹²⁹ Přesné znění dotazníkové otázky: „21. Zaujal Vás někdy film podle knižní předlohy, že jste si následně přečetl/a knihu?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹³⁰ Přesné znění dotazníkové otázky: „22. Máte zájem o filmové zpracování knihy, kterou jste četl/a?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

¹³¹ Přesné znění dotazníkové otázky: „23. Jaká je Vaše zkušenost s filmem natočeným podle knižní předlohy?“ Výběr z odpovědí: „kniha je lepší – film je lepší – obojí se mi ne/líbilo – nevím“.

ani knihu. Mezi ženami (22 %) a muži (31 %) tu panuje menší rozdíl než u předcházející skupiny. Další skupina je složena pouze ze zastánců filmu, tvoří ji pouze 7 % dotazovaných, hlavně muži (14 % všech mužů), minimálně pak ženy (2 % všech žen). Respondentů, kteří nevěděli, jak se rozhodnout, je pouze 6 %. Rozložení respondentů při této otázce je znázorněno v grafu č. 1.

Dotazník pokračoval volnou otázkou na knihu, kterou respondent přečetl a zároveň ji zhlédl jako film.¹³² Studenti uváděli nejrozličnější žánry filmů, které byly ztvárněny podle knižní předlohy. Z této široké palety autorů a titulů byl sestaven žebříček knižních předloh se třemi a více hlasy. Detailní rozpis najdete v tabulce č. 8. Na prvních šesti místech se umístily knižní bestsellery, které ve své filmové podobě byly hojně navštěvovány i v kinech. Stejně jako u audioknih a e-knih zvítězil Harry Potter J. K. Rowlingové, jako odpověď ho uvedlo 27 % všech respondentů. Poté následovala velmi známá Tolkienova trilogie Pán prstenů. Ženské respondentky se postaraly, aby třetí místo obsadila Stephanie Meyer se svými čtyřmi díly Stmívání. V pořadí následoval Eragon od Christophera Paoliniho, poté Dan Brown a jeho Andělé a démoni nebo Šifra mistra Leonarda. Poměrně frekventovaný byl i spisovatel C. S. Lewis a velmi úspěšná filmová adaptace jeho Letopisů Narnie. Až po těchto moderních bestsellerech přichází na řadu představitelé povinné četby: Kytice od Karla Jaromíra Erbena, Pýcha a předsudek Jane Austen a Máchův Máj.

Poslední otázka, která se týkala filmu jako varianty knihy, se respondentů dotazovala, jestli si myslí, že jejich vyučující schvaluje filmy jako náhradu přečtení knihy.¹³³ Pouze 8 mužů (2 % ze všech respondentů) nevědělo jak na otázku odpovědět. Většina dotazovaných (64 %) potvrdila, že jejich vyučující film jako alternativu knihy neschvaluje (nebyl rozdíl mezi ženami a muži). Našlo se však 121 studentů (34 %), kteří jsou přesvědčeni, že filmové adaptace mají dovoleny, toto zjištění je zajímavé, protože z dotazu na vyučující víme, že filmy nejsou schvalovány jako alternativy knihy, přesto si třetina studentů myslí, že filmem může knihu nahradit.

Přehled otázek a odpovědí, které souvisí s filmem ve vztahu ke knize, je zaznamenán v tabulce č. 9.

¹³² Přesné znění dotazníkové otázky: „24. Uved'te knihu, kterou jste četl/a a zároveň viděl/a ve filmové podobě.“

¹³³ Přesné znění dotazníkové otázky: „25. Akceptuje Váš vyučující film jako variantu knihy?“ Výběr z odpovědí: „ano – ne“.

Postoje studentů

V první doplňující otázce bylo cílem zjistit, jaké zdroje studenti nejčastěji volí, když mají mít referát o knize.¹³⁴ Respondenti měli možnost uvádět více možností zároveň. Rozložení odpovědí je zobrazeno v grafu č. 2. Nejčastěji (v 81 %) se v jejich odpovědích vyskytovala běžná tištěná kniha. Ženy tuto odpověď vybíraly podstatně častěji (88 %) než muži (68 %). Ukázalo se, že téměř třetina (30 %) všech dotazovaných zvolila pouze jednu odpověď, a tou byla právě klasická tištěná kniha. Bude tomu tak nejspíš díky tradičnímu postavení „papírové“ knihy, nové alternativy v uživatelských ještě tak silně nezakořenily. Druhou nejčastěji (v 62 %) zmiňovanou odpovědí bylo využívání internetu. Nejedná se zrovna o nejčastější přístup, když student vyhledá shrnutí obsahu knihy na internetu. Jak by se dalo předpokládat, k tomuto zdroji se nejvíce hlásili muži (v 71 %) a mnohem méně ženy (56 %). Polehčující okolnost snad může být, že pouze internet vybralo jen 6 % dotazovaných (13 % mužů a jen 3 % žen). Je poměrně výrazné, jak ženy internetovým interpretacím nedůvěřují, a hlavně ne takovou měrou jako muži. Internet jako velmi silné médium dnešní doby se objevoval ve všech častějších kombinacích odpovědí, ať to bylo ve spojení tištěná kniha a internet (u 19 % respondentů), nebo v kombinaci tištěná kniha, film a internet (u 17 % respondentů). Jako třetí nejčastější doplňující zdroj k referátu uvádějí studenti filmy – u 35 % všech dotazovaných. U této odpovědi je naprostá rovnost mezi muži a ženami. Možnost film se neobjevovala jako samostatná odpověď. S mnohem menší frekvencí pak byla vybírána možnost elektronické formy knihy, zmínilo ji jen 13 % dotázaných, zvolena byla 18 % všech mužů a jen desetinou všech žen. Opět můžeme sledovat, jak spíše muži volí novější technologie. Pouze desatina všech dotazovaných mezi odpověďmi uvedla audioknihu. Vysvětlení nejspíš vězí v nynější mladé generaci, je jim bližší internet a e-kniha. Jak mi vyučující sdělili, přibližně před čtyřmi lety byly audioknihy mezi studenty mnohem oblíbenější a využívanější.

Smyslem následující otázky bylo určit formu knihy, kterou respondenti upřednostňují.¹³⁵ V 90 % se studenti přiklánějí k tištěné formě knihy, silný podíl na tom mají ženy, které tradiční knihu uvádějí v 96 %, muži naopak tištěnou knihu preferují

¹³⁴ Přesné znění dotazníkové otázky: „26. Když máte referovat o knize, jak získáte informace?“ Výběr z odpovědí: „přečtete knihu v tištěné (papírové) podobě – přečtete knihu v elektronické podobě – poslechnete si audio-knihu – podíváte se na film – vyhledáte shrnutí na internetu“.

¹³⁵ Přesné znění dotazníkové otázky: „27. Preferujete čtení ve formě:“ Výběr z odpovědí: „tištěné – elektronické“.

v 77 %. Pouhá desetina (9 %) dotazovaných zvolila formu elektronickou, při této odpovědi dominovali muži se svými 18 %, ženy zůstaly daleko za nimi se svými 3 %. Opět se potvrdila teze, že tištěná kniha má silné kořeny i v této mladé generaci, když už má být vystřídána e-knihou, děje se tak majoritně u mužů.

Mezi lidmi obecně panuje názor, že mladá generace tráví většinu svého volného času u počítače, a to je důvodem, proč mladí čtou méně. Proto jsem měla zájem zjistit, jaký postoj k tomuto stanovisku zaujímají studenti gymnázia.¹³⁶ 38 % dotázaných si myslí, že kdyby trávilo méně času na internetu, četlo by více. Takovýto postoj zaujímají především ženy (v 44 %), muži jejich názor sdílejí jen v 29 %. Oproti tomu 158 studentů (44 %) je přesvědčeno, že čas strávený na počítači nemá vliv na čas věnovaný knize. K tomuto stanovisku se přiklání 59 % mužů, zatímco ženy s tím souhlasí jen v 36 %. Nemůžeme zanedbat ani 17 % respondentů, kteří nevěděli jak na otázku reagovat, tak tomu bylo u pětiny všech žen a 13 % mužů. Ve výsledku jsme tedy došli k závěru, že většina respondentů nesouhlasí s tvrzením: „Kdybych netrávil/a tolik času na internetu, více bych četl/a.“ Ale tato skupina není zase o tolik silnější (44 % oproti 38 %) než její odpůrci, kteří tomuto tvrzení dávají za pravdu. Můžeme tedy usoudit, že možná na myšlenku internetu jako „žrouta“ času něco bude, ale existuje tu spíše tendence si to nepřipouštět.

Poslední dotaz směřoval na zmapování zdrojů informací o alternativních formách knihy.¹³⁷ Respondenti měli opět možnost uvést více odpovědí zároveň. Rozložení odpovědí je znázorněno v grafu č. 3. Internet byl respondenty uváděn jako nejčastější zdroj informací o jiných variantách tištěných knih, zmínilo ho 58 % dotazovaných. Pokud si respondenti zvolili pouze jednu možnost z nabídky, nejčastěji to byl právě internet (v 18 %). Poměrně vysoko stála i možnost přátel jako informačních zdrojů, možnost „přátelé“ uvedlo 44 % studentů. Přibližně ve třetině odpovědí se vyskytovala varianta „sám/a“, dotazovaní tedy tvrdí, že se k novým informacím dostali bez pomoci někoho (něčeho) jiného. Téměř pětina respondentů (19 %) odpověděla, že informace o netištěných knihách získala ve škole. Nejméně frekventovanou možností odpovědi byla rodina, uvedla jí pouze desetina studentů. Respondenti měli také možnost navrhnout ještě jiný informační zdroj, v tomto případě uváděli tisk (noviny, časopisy) nebo televizi. Přehled otázek a odpovědí je přiložen k nahlédnutí v tabulce č. 10.

¹³⁶ Přesné znění dotazníkové otázky: „28. Myslíte, že platí: „Kdybych netrávil/a tolik času na internetu, více bych četl/a.“ Výběr z odpovědí: „ano – ne – nevím“.

¹³⁷ Přesné znění dotazníkové otázky: „29. Kde jste se dozvěděl/a o jiných alternativách tištěných knih?“ Výběr z odpovědí: „ve škole – v rodině – od přátel – sám/a – na internetu – jinde, kde ...“.

Shrnutí

Během analýzy dat z dotazníků jsme mohli vysledovat určité trendy v postoji a v přístupu k využívání alternativ tištěné knihy (audiokniha, elektronická kniha, film). První, čeho jsme si mohli všimnout, je tendence, že pokud respondenti znají pojem (audiokniha, e-kniha), velká většina z nich má i osobní zkušenost s danou alternativou tištěné knihy, a pokud jim zkušenost chybí, inklinují k tomu, aby si novou technologii vyzkoušeli. Tento trend je prokazatelný jak u audioknih tak u digitálních knih.

Další velmi výraznou skutečností se jeví rozdíl mezi muži a ženami v přístupu k novým technologiím. Z analýzy dat vyplývá, že muži jsou vždy silněji zastoupeni ve znalosti, zkušenosti i budoucí manipulaci s technickými novinkami. Nejviditelněji se to projevilo u elektronických knih a jejich technického zázemí (kapesní čtečky, portály pro e-knihy). Ženy bývají v přístupu k novým technologiím mnohem zdrženlivější, projevuje se u nich tradicionalistická tendence. Mají sklon propagovat spíše tištěnou formu knihy. Pokud se jedná o nejnovější technologie jako elektronická čtečka e-knih nebo internetové portály s e-booky, v odpovědích respondentů je znatelné, že s touto technologií ještě nemají příliš zkušeností a ví o ní poměrně málo, když už se vyskytnou určité zkušenosti, je tomu tak většinou spíše u mužů. Vysledovat to můžeme především u audioknih jako starší technologie v poměru k mnohem novějším e-knihám. Podle prováděného šetření se s audioknihou setkalo více studentů než s e-bookem. Ale pro tuto mladou generaci už audiokniha není tak atraktivní a mladí začínají více využívat digitálních knih.

Nejrozšířenějším informačním médiem se stal internet, zdaleka už není ani novou technologií, nynější mladá generace se už do světa internetu narodila, a je proto pro ni přirozeným prostředím. Studenti k němu mají velmi blízký vztah, ale i přesto vítězí tištěná kniha. Její tradice je v našich respondentech hluboce zakořeněna. Většinově se přiklání k tištěné formě knihy. I ve vztahu filmu a knihy se kniha prosazuje ve vůdčí pozici.

Co se týče problematiky audioknih v rádiu, rozhlasové programy související s mluvicími knihami se vysílají na rozhlasových stanicích, které nemají mladou generaci jako cílového uživatele. Studenti je proto příliš neposlouchají a rádio mají spojené především s hudbou. Zpravidla tedy nejsou nakloněni pro takový program na své oblíbené rozhlasové stanici.

Při rozboru dat došlo také ke statistickým odchylkám. Někteří studenti odpovídali na otázky, na které vůbec neměli. Jednalo se o dotazy směřované

pro respondenty, kteří odpovídali, že nemají osobní zkušenosti s alternativami tištěné knihy, a měli uvést zájem nebo nezájem o jejich vyzkoušení. Tyto podotázky však vyplňovali i dotazovaní, kteří už osobní zkušenost měli. Jejich reagování na podotázku, která se jich vůbec netýkala, přičítám buď k potřebě vyjádřit své mínění, nebo k nepozornosti při vyplňování dotazníku, nebo k neporozumění struktuře dotazníku.

V případě, když se budeme věnovat žebříčkům autorů a titulů (u audioknih, e-knih i filmů), zjistíme, že seznamům vévodí nynější bestsellery určené pro mladou generaci, jako je Harry Potter, Pán prstenů, Stmívání, Eragon, až poté následují autoři povinné četby: Karel Hynek Mácha, bratři Mrštíkové, Franz Kafka, Viktor Dyk, Karel Čapek, Jan Neruda, Karel Jaromír Erben. Pořadí titulů také naznačuje, že studenti čtou ve svém volném čase více zábavnou literaturu určenou jejich věkové kategorii, než tituly z povinné četby. Z titulů dnešních bestsellerů, které jsou tak oblíbené mezi našimi dotazovanými, můžeme usuzovat, že větší rozsah knihy není překážkou.

Závěr

Cílem této bakalářské práce byla snaha nastínit postoje mladé generace k novým médiím, která jsou schopna zastupovat běžnou tištěnou knihu. V začátcích svého výzkumu jsem se nechala inspirovat dosavadními výzkumy čtenářství, především projektem Jiřího Trávnička. Svoji pozornost jsem však zaměřila na nejaktuálnější problematiku nových technologií, které mohou tištěné knize konkurovat. Zde lze hledat hlavní rozdíl mého výzkumu a jiných dosavadních výzkumů. Nevěnuji se prioritně tištěné knize, ale především jejím alternativám. Další rozdíl lze hledat v cílové skupině respondentů, projekt Jiřího Trávnička se zabývá čtenářskou kulturou obyvatel České republiky, do jeho dotazníkového šetření byly zahrnuty všechny generace české populace od mladé až po starší. V případě mého výzkumu je dotazníkové šetření prováděno pouze u mladé generace, a to ještě specificky omezené na věkovou skupinu 15 až 20 let.

Postoj mladé generace k audioknize není příliš vyhraněný. Studenti audioknihy znají, ale příliš jich nevyužívají, i když s nimi už nějaké osobní zkušenosti v minulosti měli. Zvukové knihy už u studentů nejsou tak oblíbené, jako byly například před 5 lety. V současné době už mladá generace nevěnuje tolik času audio-médiím jako dříve. Potvrdil to i výzkum Jiřího Trávnička, který ukázal, že mladá generace je „*pod průměrem populace [...] v poslechu rozhlasu [...]*“.¹³⁸ Není tak divu, že můj průzkum zjistil, že studenti neprojeví zájem o audioknihy na svých rozhlasových stanicích.

Naopak k digitálním knihám má mladá generace mnohem bližší vztah, souvisí to také se vztahem e-knihy a internetu, který se stal králem multimédií. Technologie elektronických knih, potažmo elektronických čteček, je zatím velmi nová, a tak je pochopitelné, že mezi studenty o něco méně známá než technologie audioknih. Můžeme zde pozorovat i velký genderový rozdíl. Muži jsou ve znalosti a v celkovém využívání eBooků mnohem zběhlejší, obecně se to dá aplikovat na všechny technické novinky. Ženy jsou z tohoto hlediska velmi tradicionalistické, přednost vždy dávají tištěné knize. Muži se už tak silně nevyhraňují, znají možnosti nových médií, využívají je, ale nedá se říci, že by je upřednostňovali, tak jak to činí ženy s tištěnými knihami. Proto nemůžu než nesouhlasit s výrokem: „*E-book*“ *knihu nezahubí, stejně jako se poté, co Gutenberg*

¹³⁸ TRÁVNÍČEK, Jiří: Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010), Host, Brno 2011, s. 160.

představil svůj geniální vynález, nepřestaly ze dne na den používat kodexy a ty zase nezastavily prodej papyrových svitků, [...]. Nejruznější praktiky a zvyklosti prostě existují vedle sebe a nic nám nečiní větší radost než rozšíření palety možností.“¹³⁹

Výzkum opravdu potvrdil, že elektronická kniha tištěné knize nekonkuruje a je velmi nepravděpodobné, že by někdy u čtenářů vytlačila běžnou tištěnou knihu. Tištěná kniha je pro nás velmi tradiční médium, se kterým jsme si vytvořili velice silné pouto. Samozřejmě, že digitální kniha v sobě skrývá obrovský potenciál, co se týče úspory prostoru nebo jistoty, že titul se v elektronické formě nikdy nevyprodá. Obrovská výhoda mít po ruce celou světovou knihovnu skrze jedno malé čtecí zařízení je zde nepopíratelná. Problémem se tu spíše jeví závislost na elektrické energii.

Převahu tištěné knihy lze vysledovat i ve vztahu k její filmové adaptaci. Analýza dat z dotazníků prokázala, že kniha má nad filmem navrch. Samozřejmě nelze filmu upřít zpětnou vazbu, kterou na danou knihu má. Pokud má filmové zpracování knihy úspěch, zvýší se i počet čtenářů dané knihy.

V rámci analýzy dat byly sestaveny i žebříčky autorů a titulů knih ve formě zvukové, elektronické i filmové. Lze tu vysledovat určitý trend mezi volbou povinné literatury a literatury zábavné, která je prezentována především současnými bestsellery. Ve všech třech žebříčcích se na prvním místě umístil Harry Potter od J. K. Rowlingové, ostatní tituly byly daleko za ním. I Jiří Trávniček zjistil, že Harry Potter je prostě nejoblíbenější knihou mladé generace. Z toho můžeme vyvodit, že mladá generace čte ve svém volném čase, aniž by k tomu byla nucena vnějšími podněty, jak tomu může být u povinné četby. Dále zde můžeme pozorovat, že u tohoto titulu není důležité médium, ale přitažlivost titulu a překážkou není ani několik set stránkový rozsah. I ostatní bestsellery, které studenti uváděli, nejsou zrovna tenké „knížečky“: Pán prstenů, sága Stmívání, Odkaz dračích jezdců, Letopisy Narnie, romány Dana Browna. Zde si můžeme všimnout, že povinná četba byla vždy až za volnočasovou literaturou. Nejvyšších příček se povinná literatura dotkla jen u audioknih, opět se můžeme přesvědčit, že audioknihy už pro tuto mladou generaci nejsou tak přitažlivé, a proto, když už je využívají, tak většinou jen k poslechu titulů z povinné četby (s výjimkou Harry Pottera a Pána prstenů).

¹³⁹ CARRIÈRE, Jean-Claude – ECO, Umberto: Knih se jen tak nezbavíme, Argo, Praha 2010, s. 7.

Jako informační zdroj na plné čáře vítězí internet, není to však pro knihu žádná konkurence. „*Řečeno jinak: hranice mezi čtením a nečtením pro ně [pro mladou generaci] není hranicí mezi knihou a internetem. Jsou to digitální domorodci, tzn. že se do internetu narodili jako do něčeho samozřejmého; nemuseli ho sekundárně přijímat zvnějšku [jako generace starší].*“¹⁴⁰ Na základě dat sebraných z dotazníků, můžeme usoudit, že mladá generace nevnímá internet jako zloděje času, který by mohla strávit u knihy. Internet vnímá jako hlavní informační médium, uváděla ho na prvním místě při otázce na zdroj informací o audioknihách i elektronických knihách, hned za internetem volili přátele jako ty, kdo jim o novinkách poskytují informace.

Hlavním přínosem mé bakalářské práce je zmapování alternativních přístupů ke knize, vztah těchto „netišťených“ forem knihy k tištěné knize a vztahy těchto „nových médií“ mezi sebou. Dále je to objasnění postojů mladé generace k těmto alternativním možnostem knihy, které lze shrnout do závěru, že mladá generace zná a využívá nové technologie, ale ještě stále upřednostňuje tištěnou knihu.

¹⁴⁰ TRÁVNÍČEK, Jiří: Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010), Host, Brno 2011, s. 160.

Seznam použité literatury

- BÍNA, Daniel: Literární komunikace v multimediální době, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2009, 194 s.
- CARRIÈRE, Jean-Claude – ECO, Umberto: Kniha se jen tak nezbavíme, Argo, Praha 2010, 237 s.
- HAMAN, Aleš: Literatura z pohledu čtenářů, Československý spisovatel, Praha 1991, 169 s.
- HOLSINGER, Erik: Jak pracují multimédia, UNIS Publishing, Brno 1995, 198 s.
- MCLUHEN, Marshall: Jak rozumět médiím, Odeon, Praha 1991, 348 s.
- MONACO, James: Jak číst film. Svět filmů, medií a multimedií. Umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie, Albatros, Praha 2004, 735 s.
- MRAVCOVÁ, Marie: Literatura ve filmu, Melantrich, Praha 1990, 188 s.
- REICHEL, Jiří: Kapitoly metodologie sociálních výzkumů, Grada publishing, a.s., Praha 2009, 184 s.
- TRÁVNÍČEK, Jiří: Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007), Host, Brno 2008, 207 s.
- TRÁVNÍČEK, Jiří: Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010), Host, Brno 2011, 191 s.

Periodika

- CÍSAŘ, Jaroslav: Rekordní knižní produkce i v ekonomické krizi. Bilance vydávání knih v ČR za rok 2011, Čtenář, roč. 64, 2012, č. 3, s. 90 - 93.
- PAVLÍK, Jiří, MATĚJKOVÁ, Jana: E-knihy v knihovnách v České republice, Čtenář, roč. 64, 2012, č. 3, s. 83 - 85.

Internetové zdroje

- DOČEKAL, Daniel: DRM ano či ne?, bookz.cz [online], [2010-06-29], [cit. 2012-04-04]. Dostupný z www: <http://www.bookz.cz/wordpress/2010/09/26/drm-ano-ci-ne/>
- DOČEKAL, Daniel: Výlet do historie a něco o e-knižních formátech, bookz.cz [online], [2010-06-29], [cit. 2012-04-05]. Dostupný z www:

<http://www.bookz.cz/wordpress/2010/09/26/vylet-do-historie-a-neco-o-e-kniznich-formatech/>

HAVELKA, Jiří: Laskavý čtenář kupuje a čte elektronické knihy, lupa.cz [online], [2011-06-06], [cit. 2012-04-05]. Dostupný z www: <http://www.lupa.cz/clanky/laskavy-ctenar-kupuje-a-cte-elektronicke-knihy/>

HOSH, William L.: Piracy. MP3 and P2P network [online], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/461490/piracy>

CHUDÝ, Andrej: Čítačky elektronických knih: súčasný stav, Ikaros [online], 2010, roč. 14, č. 11, [cit. 2012-04-02]. Dostupný z www: <http://www.ikaros.cz/citacky-elektronickykh-knih-sucasny-stav>

KAPOUNOVÁ, Kateřina - ŠKYTOVÁ, Alžběta: Audioknihy jako staronový přístup k literatuře, Čtenář [online], 2010, roč. 62, [cit. 2012-03-21]. Dostupný z www: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2010-roc-62/04-2010/audioknihy-jako-staronovy-pristup-k-literature-70-622.htm>

KRYBUS, Vojtěch: Technologie elektronického inkoustu – historie a vývoj, www.fi.muni.cz [online], [2003-04], [cit. 2012-04-05]. Dostupný z www: <http://www.fi.muni.cz/usr/jkucera/pv109/2003/xkrybus2003.htm#kap3>

MYSLIVEČKOVÁ, Monika: Téma: Aktivizace e-knih a jejich zpřístupňování pro čtenáře prostřednictvím čteček, Čtenář [online], 2010, roč. 62, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www: <http://ctenar.svkk1.cz/clanky/2010-roc-62/12-2010/tema-aktivizace-e-knih-a-jejich-zpristupneni-pro-ctenare-prostrednictvim-ctecek-77-779.htm>

PAVLOVSKÝ, Petr: Audiokniha – nové médium? A2 [online], 2009, č. 5 [cit. 2012-03-21]. Dostupný z www: <http://www.advojka.cz/archiv/2009/5/audiokniha-nove-medium>

SOŠKOVÁ, Andrea: Audiobooks aneb Knížky do ucha. Týdeník Rozhlas [online], 2008, 38, [cit. 2012-03-23]. Dostupný z www: http://www.radioservis-as.cz/archiv08/36_08/36_tema.htm

SVOZIL, Bohumil – SLÁDEK, Ondřej: Jiří Trávniček, [online], [2009-03-11], [cit. 2012-04-17]. Dostupný z www: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=582&hl=ji%C5%99%C3%AD+tr%C3%A1vn%C3%AD%C4%8Dek+>

ŠOTOLOVÁ, Jovanka: České e-knihy (2011), literatura.cz [online], [2011-04-10], [cit. 2012-04-05]. Dostupný z www: <http://www.iliteratura.cz/clanek/28125/ceske-e-knihy-2011>

ŠTRÁFELDOVÁ, Milena: Audioknihy v Česku se neprosazují lehce [online], [2008-12-05], [cit. 2012-03-23]. Dostupný z www:

<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/audioknihy-v-cesku-se-neprosazuji-lehce>

TKAČÍKOVÁ, Daniela: Nahradí jediná „poslední kniha“ všechny ostatní? Ikaros [online], 1998, roč. 2, č. 9, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www: <http://www.ikaros.cz/nahradi-jedina-%E2%80%9Eposledni-kniha%E2%80%9E-vsechny-ostatni>

UHLÍŘ, Zdeněk: Elektronická kniha a nové žánry, Ikaros [online], 2001, roč. 5, č. 10, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www: <http://www.ikaros.cz/elektronicka-kniha-a-nove-zanry>

VANĚK, Aleš: Je elektronická kniha (eBook) dalším stupněm v evoluci publikování dokumentů? Ikaros [online], 2001, roč. 5, č. 10, [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www: <http://www.ikaros.cz/je-elektronicka-kniha-ebook-dalsim-stupnem-v-evoluci-publikovani-dokumentu>

Audiostory.cz: O nás [online], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www:

<http://www.audiostory.cz/www/index.php?page=onas>

Audioteka.cz, [online], [cit. 2012-03-23]. Dostupný z www: <http://www.audioteka.cz/>

Books2ebooks.eu: O EOD. Vdechněte starým knihám život, [online], [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www: <http://books2ebooks.eu/cs/content/evropsk%C3%A9-knihy-dostupn%C3%A9-ve-form%C4%9B-elektronick%C3%BDch-knih-%E2%80%93-naobjedn%C3%A1vku-za-rozumnou-cenu>

Booksalley.com: Evolution of audiobook and media players [online], [2006], [cit. 2012-03-21].

Dostupný z www: http://booksalley.com/bAMain/bAlleyT02_Museum.php

Fonia.cz: Úvod [online], [2012-03-22], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www:

<http://www.fonia.cz/>

Gutenberg.org: Welcome, [online], [2012-02-28], [cit. 2012-04-01]. Dostupný z www:

<http://www.gutenberg.org/>

<http://www.lib.cas.cz/sluzby/e-knihy-na-objednavku/>

<http://www.mzk.cz/sluzby/e-knihy-na-objednavku>

<http://www.rozhlas.cz/ctenarskydenik/portal/>

<http://www.techlib.cz/cs/787-eod-ebooks-on-demand>

<http://www.vkol.cz/cs/sluzby/eod/>

Npr.org: Caedmon: Recreating the moment of inspiration. Label brought words of Dylan Thomas, other writers to life [online], [2002-03-05], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www: <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=866406>

Popron.cz: Mluvené slovo [online], [2012], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www: <http://www.popron.cz/mluvene-slovo/c-4490/>

Portál české literatury: Autoři. Aleš Haman, [online], [2006-12-01], [cit. 2012-04-18]. Dostupný z www: <http://www.czechlit.cz/autori/haman-ales/author.profil/>

Radioservis-as.cz: Katalog [online], [2012-03-22], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www: <http://www.radioservis-as.cz/katalog/katalog.php?kat=18>

Supraphon.cz: Historie Supraphonu [online], [2012], [cit. 2012-03-22]. Dostupný z www: <http://www.supraphon.cz/cs/o-firme/historie/>

Tympanum.cz: O nás [online], [2009-11-25], [cit. 2012-03-23]. Dostupný z www: <http://www.tympanum.cz/cs/profil/>

Ústav pro českou literaturu AV ČR: Čtenáři a čtení v České republice, [online], [cit. 2012-04-17]. Dostupný z www: <http://www.ucl.cas.cz/cs/ctenari-a-cteni>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník	57
Příloha č. 2: Tabulkové zpracování výsledků	61
Příloha č. 3: Grafické zpracování výsledků	67

Příloha č. 1: Dotazník

Dotazník: **Kniha v multimedialním světě**

1. Škola:.....	3. Věk:.....
2. Třída:.....	4. Pohlaví: ☐ muž ☐ žena

Audio-knihy

5. Znáte pojem audio-kniha?

- ano ne

6. Setkal/a jste se někdy se zvukovou podobou knihy?

- ano ne

6.1. Pokud ano, o jakou knihu se jednalo?

.....

6.2. Pokud ne, měl/a byste zájem vyzkoušet audio-knihu?

- ano ne nevím

7. Slyšel/a jste někdy předčítání knihy v rozhlase (rádiu)?

- ano ne

7.1. Pokud ano, na jaké rozhlasové stanici?

.....

7.2. Pokud ne, měl/a byste zájem o takový program na Vaší rozhlasové stanici?

- ano ne

8. Znáte webovou stránku Českého rozhlasu, kde v sekci Čtenářského deníku máte zpřístupněno několik kanonických děl v audiu?

- ano ne

27. Preferujete čtení ve formě: tištěné elektronické

28. Myslíte, že platí: „Kdybych netrávil/a tolik času na internetu, více bych četl/a.“

ano ne nevím

29. Kde jste se dozvěděl/a o jiných alternativách tištěných knih?

ve škole

sám/a

v rodině

na internetu

od přátel

jinde, kde.....

Příloha č. 2: Tabulkové zpracování výsledků

Tabulka č. 1 - Věkové rozložení respondentů

Věk	Všichni respondenti		Ženy		Muži	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
15	37	10%	23	10%	14	11%
16	90	25%	54	24%	36	27%
17	97	27%	63	28%	34	26%
18	87	24%	60	27%	27	20%
19	42	12%	21	9%	21	16%
20	3	1%	2	1%	1	1%

Tabulka č. 2 - Žebříček autorů a titulů audioknih

Pořadí	Autor (titul)	Všichni respondenti		Muži		Ženy	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%
1.	Rowling, J. K.: Harry Potter	46	19%	20	15%	26	12%
2.	Pohádky	17	8%	5	4%	12	5%
3.	Tolkien, J. R. R.: Hobit, Pán prstenů	12	5%	9	7%	3	2%
4. - 6.	Mácha, Karel Hynek: Máj	8	4%	2	2%	6	3%
	Kafka, Franz: Proměna, Proces	8	4%	3	2%	5	2%
	Dyk, Viktor: Krysař	8	4%	1	1%	7	3%
7. - 8.	Bible	7	3%	1	1%	6	3%
	Shakespeare, William: Romeo a Julie	7	3%	4	3%	3	1%
9. - 13.	Neruda, Jan: Povídky malostranské	6	3%	0	0%	6	3%
	Erben, Karel Jaromír: Kytice	6	3%	0	0%	6	3%
	Němcová, Božena: Babička	6	3%	2	2%	4	2%
	Čapek, Karel: Bílá nemoc, Matka	6	3%	1	1%	5	2%
	Moliér: Lakomec, Tartuffe	6	3%	2	2%	4	2%
14.	Hašek, Jaroslav: Osudy dobrého vojáka Švejka za první světové války	5	2%	2	2%	3	1%
15. - 21.	Havlíček Borovský, Karel: Král Lávra, Tyrolské elegie	4	1%	2	2%	2	1%
	Boccaccio, Giovanni: Dekameron	4	1%	2	2%	2	1%
	Dumas, Alexandre: Hrabě Monte Cristo	4	1%	0	0%	4	2%
	Mrštíkové: Maryša	4	1%	0	0%	4	2%
	Kressmann, Taylor: Adresát neznámý	4	1%	0	0%	4	2%
	Jirotka, Zdeněk: Saturnin	4	1%	1	1%	3	1%
	Wilde, Oscar: Obraz Doriana Graye	4	1%	0	0%	3	1%
22. - 28.	Gogol, Nikolaj Vasiljevič: Revizor	3	1%	0	0%	3	1%
	Poláček, Karel: Bylo nás pět	3	1%	1	1%	2	1%
	Hrabal, Bohumil: Obsluhoval jsem anglického krále, Ostře sledované vlaky	3	1%	2	2%	1	0%
	Verne, Julius	3	1%	3	2%	0	0%
	Saint-Exupéry, Antoine de: Malý princ	3	1%	1	1%	2	1%
	Petiška, Eduard: Staré fecké báje a pověsti	3	1%	2	2%	1	0%
	Jirásek, Alois: Staré pověsti české	3	1%	0	0%	3	1%

Tabulka č. 3 - Rozhlasové stanice

Radio	Stanice	Respondenti	
		Počet	% *
Český rozhlas		112	88%
	ČRo 1 - Radiožurnál	22	17%
	ČRo 2 - Praha (Dvojka)	14	11%
	ČRo 3 - Vltava	3	3%
	Čro - České Budějovice	6	5%
Radio Proglas		10	8%

*Podíl z těch, kteří podotázku vyplnili (128 respondentů).

Tabulka č. 4 - Přehled odpovědí na otázky k audioknihám

Otázka	Odpovědi	Všichni respondenti		Ženy		Muži	
		Počet	%	Počet	% (ze všech žen)	Počet	% (ze všech mužů)
5. Znáte pojem audio-kniha?	ANO	336	94%	211	95%	125	94%
	NE	20	6%	12	5%	8	6%
6. Setkal/a jste se někdy se zvukovou podobou knihy?	ANO	258	72%	160	72%	98	74%
	NE	98	28%	63	28%	35	26%
6.1. Pokud ano, o jakou knihu se jednalo?	volná	227	64%				
6.2. Pokud ne, měl/a byste zájem vyzkoušet audio-knihu?	ANO	78	22%	53	24%	25	19%
	NE	34	10%	19	9%	15	11%
	NEVÍM	28	8%	16	7%	12	9%
7. Slyšel/a jste někdy předčítání knihy v rozhlase (rádiu)?	ANO	189	53%	114	51%	75	56%
	NE	167	47%	109	49%	58	44%
7.1. Pokud ano, na jaké rozhlasové stanici?	volná	130	37%				
7.2. Pokud ne, měl/a byste zájem o takový program na Vaší rozhlasové stanici?	ANO	60	17%	41	18%	19	14%
	NE	148	42%	89	40%	59	44%
8. Znáte webovou stránku Českého rozhlasu, kde v sekci Čtenářského deníku máte zpřístupněno několik kanonických děl v audiu?	ANO	71	20%	46	21%	25	19%
	NE	285	80%	177	79%	108	81%
9. Byl/a jste informována Vaším vyučujícím o možnostech audio-knih jako variant knih tištěných?	ANO	105	29%	70	31%	35	26%
	NE	251	71%	153	69%	98	74%

Tabulka č. 5 - Žebříček autorů a titulů elektronických knih

Pořadí	Autor (titul)	Všichni respondenti		Muži		Ženy	
		Počet	%	Počet	Podíl na odpovědi	Počet	Podíl na odpovědi
1.	Rowling, J. K.: Harry Potter	17	5%	9	53%	8	47%
2.	Meyer, Stephanie: Stmívání	12	3%	0	0%	12	100%
3.	Mrštikové: Maryša	10	3%	5	50%	5	50%
4.	Čapek, Karel: Bílá nemoc, Krakatit, Matka, Válka s mloky	9	3%	5	56%	4	44%
5. - 6.	Brown, Dan: Andělé a démoni, Šifra mistra Leonarda, Digitální pevnost	8	2%	5	63%	3	38%
	Paolini, Christopher: Odkaz dračích jezdců (Eragon, Eldest, Inheritance)	8	2%	5	63%	3	38%
7.	Neruda, Jan: Povídky malostranské	6	2%	2	33%	4	67%
8. - 10.	Austen, Jane: Pýcha a předsudek	5	1%	0	0%	5	100%
	Tolkien, J. R. R.: Hobit, Pán prstenů	5	1%	4	80%	1	20%
	Shan, Darren	5	1%	0	0%	5	100%
11. - 13.	Bible	4	1%	2	50%	2	50%
	Shakespeare, William: Hamlet, Romeo a Julie	4	1%	2	50%	2	50%
	Petička, Eduard: Staré řecké báje a pověsti	4	1%	2	50%	2	50%
14. - 17.	Havlíček Borovský, Karel: Tyrolské elegie	3	1%	1	33%	2	67%
	Kafka: Proměna	3	1%	1	33%	2	67%
	Kamasutra	3	1%	3	100%	0	0%
	Poe, Edgar Allan: Havran	3	1%	0	0%	3	100%

Tabulka č. 6 - Seznam internetových portálů s e-knihami

Internetové portály s e-knihami	Počet respondentů
amazon.com	8
ulozto.cz	7
iBooks	5
kramerius.nkp.cz	3
e-books.cz	2
google.cz	2
projekt Gutenberg	2
palmknihy.cz	2

Tabulka č. 7 - Přehled odpovědí na otázky k e-knihám

Otázka	Odpovědi	Všichni respondenti		Ženy		Muži	
		Počet	%	Počet	% (ze všech žen)	Počet	% (ze všech mužů)
10. Znáte pojmy e-kniha, e-book, digitální kniha?	ANO	320	90%	198	89%	122	92%
	NE	36	10%	25	11%	11	8%
11. Setkal/a jste se někdy s digitalizovanou podobou knihy?	ANO	228	64%	130	58%	98	74%
	NE	93	26%	69	31%	24	18%
	NEVÍM	35	10%	24	11%	11	8%
11.1. Pokud ano, o jakou knihu se jednalo?	volná	171	48%				
11.2. Pokud ne, měl/a byste zájem vyzkoušet e-knihu?	ANO	82	23%	63	28%	19	14%
	NE	40	11%	25	11%	15	11%
	NEVÍM	31	9%	20	9%	11	8%
12. Znáte možnost čtení pomocí kapesní čtečky?	ANO	229	64%	142	64%	87	65%
	NE	127	36%	81	36%	46	35%
13. Použil/a jste někdy čtečku digitalizovaných knih?	ANO	59	17%	30	13%	29	22%
	NE	297	83%	193	87%	104	78%
14. Využíval/a byste možnosti zapůjčení čtečky v knihovně?	ANO	106	30%	75	34%	31	23%
	NE	134	37%	73	33%	61	46%
	NEVÍM	116	33%	75	34%	41	31%
15. Četl/a jste digitální knihu:	ano, na počítači	195	55%	128	57%	67	50%
	ano, přes mobil	52	15%	28	13%	24	18%
	ano, pomocí čtečky	48	13%	23	10%	25	19%
	ne	124	35%	80	36%	44	33%
16. Pokud se setkáte s elektronickým textem, čtete ho přímo na obrazovce počítače, nebo ho raději tisknete?	přímo na obrazovce	235	66%	135	61%	100	75%
	raději tisknu	121	34%	88	39%	33	25%
17. Znáte webovou stránku books.google.cz?	ANO	94	26%	49	22%	45	34%
	NE	262	74%	174	78%	88	66%
18. Využil/a jste někdy této stránky?	ANO	50	14%	25	11%	25	19%
	NE	306	86%	198	89%	108	81%
19. Znáte jiný portál s digitalizovanými knihami?	ANO	60	17%	33	15%	27	20%
	NE	296	83%	190	85%	106	80%
19.1. Pokud ano, jaký?	volná	43	12%				
20. Byl/a jste informován/a Vaším vyučujícím o možnostech digitálních knih jako varianty knih tištěných?	ANO	100	28%	67	30%	33	25%
	NE	256	72%	156	70%	100	75%

Tabulka č. 8 - Žebříček autorů a titulů knižních předloh pro filmy

Pořadí	Autor (titul)	Všichni respondenti		Muži		Ženy	
		Počet	%	Počet	Podíl na odpovědi	Počet	Podíl na odpovědi
1.	Rowling, J. K.: Harry Potter	97	27%	28	29%	69	71%
2.	Tolkien, J. R. R.: Pán prstenů	57	16%	40	70%	17	30%
3.	Meyer, Stephanie: Stmívání	43	12%	1	2%	42	98%
4.	Paolini, Christopher: Odkaz dračích jezdců (Eragon)	28	8%	15	54%	13	46%
5.	Brown, Dan: Andělé a démoni, Šifra mistra Leonarda	21	6%	7	33%	14	67%
6.	Lewis, C. S.: Letopisy Narnie	19	5%	5	26%	14	74%
7.	Erben, Karel Jaromír: Kytice	17	5%	4	24%	13	76%
8.	Austen, Jane: Pýcha a předsudek	13	4%	0	0%	13	100%
9. - 10.	Mácha, Karel Hynek: Máj	11	3%	2	18%	9	82%
	Viewegh: Báječná léta pod psa, Účastníci zájezdu	11	3%	3	27%	8	73%
11. - 12.	Jirotka, Zdeněk: Saturnin	8	2%	2	25%	6	75%
	Shakespeare, William: Romeo a Julie	8	2%	1	12%	7	88%
13. - 18.	Bronte, Charlotte: Jana Eyrová	7	2%	0	0%	7	100%
	Čapek, Karel: Bílá nemoc, Dášenska	7	2%	1	14%	6	86%
	Dickens, Charles: Oliver Twist	7	2%	1	14%	6	86%
	Hrabal, Bohumil: Ostře sledované vlaky	7	2%	3	43%	4	57%
	Poláček, Karel: Bylo nás pět	7	2%	3	43%	4	57%
	Puzo, Mario: Kmotr	7	2%	7	100%	0	0%
19. - 22.	Christiane F.: My děti ze stanice ZOO	5	1%	0	0%	5	100%
	Larsson, Stieg: Muži, kteří nenávidí ženy	5	1%	2	40%	3	60%
	Němcová, Božena: Babička	5	1%	0	0%	5	100%
	Remarque, Erich Maria: Na západní frontě klid	5	1%	1	20%	4	80%
23.	Hugo, Victor: Chrám matky boží v Paříži	4	1%	1	25%	3	75%
24. - 32.	Defoe, Daniel: Robinson Crusoe	3	1%	2	67%	1	33%
	Doyle, Arthur Conan: Sherlock Holmes	3	1%	2	67%	1	33%
	Eco, Umberto: Jméno růže	3	1%	1	33%	2	67%
	McEwan, Ian: Pokání	3	1%	1	33%	2	67%
	Pavel, Ota: Smrt krásných srnců	3	1%	1	33%	2	67%
	Poledňáková, Marie: Líbáš jako Bůh	3	1%	0	0%	3	100%
	Pullman, Philipe: Jeho temné esence (Zlatý kompas)	3	1%	0	0%	3	100%
	Smith, L. J.: Upíří deníky	3	1%	0	0%	3	100%
	Tolstoj, Lev Nikolajevič: Vojna a mír	3	1%	2	67%	1	33%

Tabulka č. 9 - Přehled odpovědí na otázky k filmům

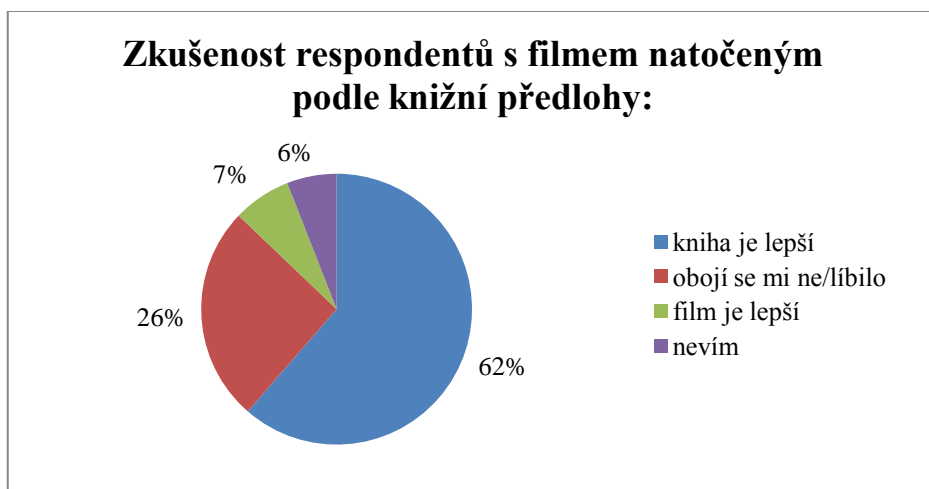
Otázka	Odpovědi	Všichni respondenti		Ženy		Muži	
		Počet	%	Počet	% (ze všech žen)	Počet	% (ze všech mužů)
21. Zaujal Vás někdy film podle knižní předlohy, že jste si následně přečetl/a knihu?	ANO	100	28%	67	30%	33	25%
	NE	256	72%	156	70%	100	75%
22. Máte zájem o filmové zpracování knihy, kterou jste četl/a?	ANO	290	81%	193	87%	97	73%
	NE	66	19%	30	13%	36	27%
23. Jaká je Vaše zkušenost s filmem natočeným podle knižní předlohy?	kniha je lepší	220	62%	159	71%	61	46%
	obojí se mi ne/líbilo	91	26%	50	22%	41	31%
	film je lepší	24	7%	5	2%	19	14%
	nevím	21	6%	9	4%	12	9%
24. Uved'te knihu, kterou jste četl/a a zároveň viděl/a ve filmové podobě.	volná	342	96%				
25. Akceptuje Váš vyučující film jako variantu knihy?	ANO	121	34%	80	36%	41	31%
	NE	227	64%	143	64%	84	63%

Tabulka č. 10 - Přehled odpovědí na doplňující otázky

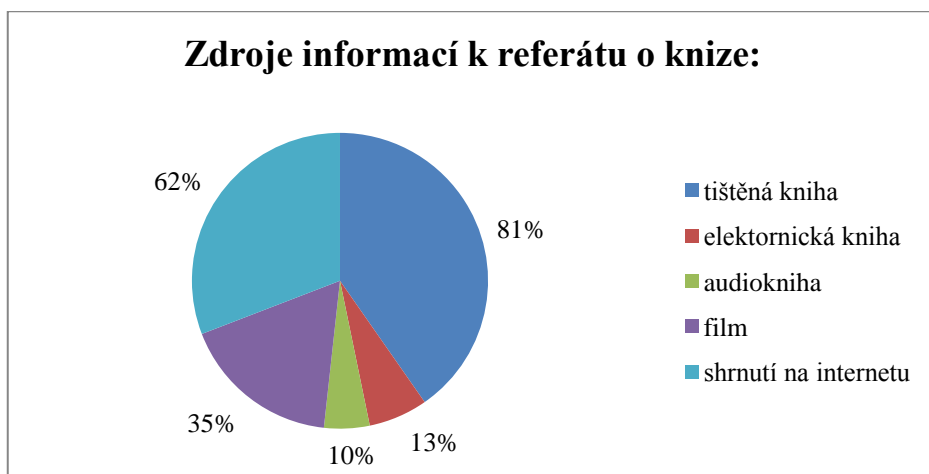
Otázka	Odpovědi	Všichni respondenti		Ženy		Muži	
		Počet	%	Počet	% (ze všech žen)	Počet	% (ze všech mužů)
26. Když máte referovat o knize, jak získáváte informace?	přečtete knihu v tištěné (papírové) podobě	288	81%	197	88%	91	68%
	přečtete knihu v elektronické podobě	47	13%	23	10%	24	18%
	poslechnete si audio-knihu	34	10%	19	9%	15	11%
	podíváte se na film	125	35%	78	35%	47	35%
	vyhledáte shrnutí na internetu	220	62%	125	56%	95	71%
27. Preferujete čtení ve formě:	tištěné	319	90%	214	96%	103	77%
	elektronické	31	9%	7	3%	24	18%
28. Myslíte, že platí: "Kdybych netrávil/a tolik času na internetu, více bych četl/a."	ANO	136	38%	98	44%	38	29%
	NE	158	44%	80	36%	78	59%
	NEVÍM	62	17%	45	20%	17	13%
29. Kde jste se dozvěděl/a o jiných alternativách tištěných knih?	ve škole	66	19%	44	20%	22	17%
	v rodině	35	10%	23	10%	12	9%
	od přátel	156	44%	107	48%	49	37%
	sám/a	121	34%	67	30%	54	40%
	na internetu	207	58%	131	59%	76	57%
	jinde (tisk, televize)	13	4%	6	3%	7	5%

Příloha č. 3: Grafické zpracování výsledků

Graf č. 1

Graf č. 2

Graf č. 3

